

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
KLASISKĀS FILOLOĢIJAS UN ANTROPOLOĢIJAS
STUDIJU NODAĻA

**SIMPOZIJA TRADĪCIJAS PARODIJA PETRONIJA
*SATIRIKONĀ***

MAGISTRA DARBS

Autore: **Ilze Kokina**

Studenta apliecības Nr.: ik11207

Darba vadītāja: profesore *Dr. philol.* Vita Paparinska

RĪGA 2016

ANOTĀCIJA

Sengrieķu simpozījs gan kā sociāla institūcija, gan kā literārais žanrs ir viens no ievērojamākajiem antīkās pasaules kultūfenomeniem, kura tradīciju pārņēmušas daudzas tautas, tai skaitā romieši. Dzīres bija iecienīts motīvs Romas impērijas laika satīru autoru darbos, arī Gājs Petronijs Arbitrs satīriskajā romānā *Satirikons* ir iekļāvis simpozija ainu.

Maģistra darbā *Simpozija tradīcijas parodija Petronija „Satirikonā”* tiek pētīta parodijas principa funkcionalitāte romiešu satīriskajā romānā, izmantojot vienu antīkā romāna motīvu – simpozija tēmu.

Pētījuma daļā tika apzinātas, klasificētas un salīdzinātas grieķu simpozija raksturiezīmes un to parodējumi *Satirikona* dzīru ainā. Tika noskaidrots, ka Trimalhiona dzīru fonu veido grieķu simpozija tradīcijas elementi, kas papildināti ar parodētiem simpozija elementiem. Parodija *Satirikonā* pilda vairākas funkcijas – tā ne tikai atdarina, bet ir arī izklaidējoša un uzjautrinoša. Darba noslēgumā tika secināts, ka simpozija aina *Satirikonā* ir grieķu simpozija parodija.

Atslēgvārdi: simpozījs, tradīcija, parodija, Trimalhiona dzīres.

ANNOTATION

The symposium of Ancient Greece – as both a social institution and a literary genre – is one of the most remarkable cultural phenomena of the ancient world, whose tradition was adopted by many nations, also Romans. The feast was a popular and favorite motif of Roman Empire satire authors; Gaius Petronius Arbiter has also included a symposium scene in his satirical novel *Satyricon*.

The master thesis *Parody of Symposium Tradition in Petronius' "Satyricon"* studies the functionality of the parody principle in the Roman satirical novel, using one motif of the ancient novel – the theme of the symposium.

The research identifies, classifies and compares characteristics of the Greek symposium and its parodies in *Satyricon's* feast scene. It was determined, that the background of Trimalchio's feast consists of Greek symposium tradition elements, that have been supplemented by mocked symposium elements. The parody in *Satyricon* serves multiple functions – not only does it mimics, but is also entertaining and amusing. The master thesis ends with the conclusion, that the symposium scene in *Satyricon* is a parody of the Greek symposium.

Keywords: symposium, tradition, parody, Trimalchio's feast.

SATURS

Ievads	1
1. Parodija – no atdarināšanas līdz izsmieklam	4
2. Simpozija fenomens antīko avotu liecībās	10
2.1. Simpozija tradīcijas izcelsme un iezīmes	11
2.2. Dzīrošana Romas impērijas laikā	14
3. Simpozijš Petronija <i>Satirikonā</i> – struktūrelementi un to izvērtējums	18
3.1. Dzīru dalībnieki	19
3.1.1. <i>Brīvlaistie vergi</i>	20
3.1.2. <i>Sievietes</i>	28
3.1.3. <i>Izglītotie viesi</i>	33
3.1.4. <i>Vergi</i>	36
3.2. Simpozija strukturējums un saturs	38
3.2.1. <i>Simpozija organizācija</i>	39
3.2.2. <i>Fiziskā bauda</i>	42
3.2.3. <i>Garīgais ieguvums</i>	43
3.2.4. <i>Reliģiskie motīvi</i>	44
Secinājumi	46
Izmantotā literatūra un informācijas avoti	50

IEVADS

Simpozijš bija nozīmīga Senās Grieķijas kultūras sastāvdaļa sākot jau no 7.gs. p.m.ē., kas izpaudās kā vīriešu dzimtes pilsoņu sanāksšana kopā kādā privātā īpašumā, lai kopīgi dzertu vīnu, mielotos ar sarūpēto cienastu, izklaidētos un kopumā gūtu labsajūtu no šī pasākuma. Dzīres bija ne tikai izklaidējošs pasākums, sabiedrībā tas pildīja arī izglītojošu funkciju, jo simpozija laikā tika pārspriestas dažādas tēmas, piemēram, filozofija, politika, visa veida problēmjautājumi, kas skāra ne tikai klātesošos, bet arī valsti kopumā. Atsauces uz simpoziju plaši atrodamas dažādos antīkajos avotos – literatūrā, arhitektūrā un vizuālajā mākslā, jo sevišķi, zīmējumos uz keramikas izstrādājumiem.

Simpozija tradīciju pārņēmušas daudzas tautas un kultūras, tai skaitā, šis saviesīgais pasākums tika praktizēts arī Romas impērijas laikā, kaut gan, tā raksturiezīmes, loma un norise bija mainījusies. Iespējams, tieši neizpratne par klasiskā simpozija tradīciju un tā nozīmīgumu un vērtību sengrieķu kultūrā bija tā, kas pamudināja romiešu autoru Gāju Petroniju sarakstīt satīrisko romānu *Satirikons*, kas pārstāv Menipa satiras žanru. Petronijs, iekļaujot simpozija motīvu *Satirikonā*, norāda uz Romas impērijas laikā eksistējošajām problēmām – mērenības trūkumu un sabiedrības degradāciju.

Maģistra darba *Simpozija tradīcijas parodija Petronija „Satirikonā”* mērķis ir, izmantojot vienu antīkā romāna motīvu – simpozija tēmu –, izprast parodijas principa funkcionalitāti romiešu satīriskajā romānā. Saskaņā ar formulēto mērķi, darba prioritāte ir parodijas funkcionalitātes izprašana tieši simpozija motīvā, līdz ar to uzmanība tiks vērsta tikai uz *Satirikonā* atspoguļoto simpozija ainu jeb Trimalhiona dzīrēm. Turklāt, izvērtējot darba mērķi, tika izvirzīta **hipotēze**, ka simpozija aina *Satirikonā* ir grieķu simpozija parodija.

Lai sasniegtu iepriekšminēto mērķi, tika izvirzīti sekojoši **uzdevumi**:

1. Noskaidrot parodijas jēdzienu antīkajos un mūsdienu literatūrteorētiskajos avotos;
2. Izstrādāt grieķu simpozija vispārīgu raksturojumu, pamatojoties uz antīkajiem tekstiem un zinātnisko literatūru;
3. Par atskaites punktu izmantojot grieķu simpozija jēdziena saturisko piepildījumu, apzināt, salīdzināt un klasificēt simpozija raksturiezīmes *Satirikonā*;
4. Noskaidrot, vai izvirzītā hipotēze, ka simpozijš *Satirikonā* ir grieķu simpozija parodija, ir patiesa.

Maģistra darba pirmās divas nodaļas ir teorētiskas un, galvenokārt, balstās uz antīkajiem un mūsdienu literatūrteorētiskajiem avotiem, kas aplūko parodiju un tās iezīmes, un simpoziju – gan kā kultūrfenomeni antīkajā pasaulē, gan kā literāro žanru.

Darba pirmajā nodaļā – *Parodija – no atdarināšanas līdz izsmieklam* – aplūkots parodijas jēdziens un tā nozīmes maiņa, uzmanību vēršot tieši uz parodijas interpretācijas atšķirībām antīkajā pasaulē un mūsdienās. Par noderīgāko informācijas avotu darba pirmajai nodaļai izrādījās M.A.Rozas (*M.A.Rose*), L.Hačeonas (*L.Hutcheon*), M.Bakhtina (*M.Бахтин*) un F.J.Lelijvrē (*F.J. Lelièvre*) pētījumi par parodijas izcelsmi, iezīmēm un funkcionalitāti. Nodaļa galvenokārt balstās uz M.A.Rozas un L.Hačeonas spriedumiem par parodijas jēdziena izpratnes maiņu, kas papildināti ar M.Bakhtina un F.J.Lelijvrē piedāvātajām antīkās parodijas teorētiskajām iezīmēm. No antīkajiem avotiem tika aplūkoti Aristoteļa un Kvintiliāna darbi, kuros atrodamas agrīnākās parodijas definīcijas, kas sniedz priekšstatu par parodijas raksturiezīmēm un funkcijām antīkajā literatūrā.

Darba otrā nodaļa – *Simpozija fenomens antīko tekstu liecībās* – vērsta uz simpozija raksturiezīmju un elementu apkopošanu. Ņemot vērā simpozija attīstības gaitu, šī nodaļa iedalīta divās apakšnodaļās – *Simpozija tradīcijas izcelsme un iezīmes* un *Dzīrošana Romas impērijas laikā*. Pirmā apakšnodaļa ir koncentrēta uz simpozija izcelsmi un tradīcijas izveidi Senajā Grieķijā, otrā – uz Romas impērijas laikā eksistējošo grieķu simpozija ekvivalentu un atšķirībām no tā. V.J.Hendersona (*W.J.Henderson*), O.Marija (*O.Murrey*) un F.Hobdena (*F.Hobden*) pētījumi par simpozija fenomenu un tā raksturiezīmēm Senajā Grieķijā un Romas impērijas laikā izrādījās visnoderīgākie šīs darba nodaļas tapšanas gaitā. Savukārt D.E.Smita (*D.E.Smith*) romiešu dzīru salīdzinājums ar simpozija tradīciju izrādījās noderīgs, lai gūtu izpratni par praktizēto simpoziju Romas impērijā.

Maģistra darba trešā nodaļa – *Simpozijš Petronija Satirikonā – struktūrelementi un to izvērtējums* – ir praktiskais pētījums, kas, atbilstoši formulētajiem darba uzdevumiem, ir sadalīta vairākās apakšnodaļās. Apakšnodaļa *Dzīru dalībnieki* virspusēji ieskicē Trimalhiona dzīru tēlu nozīmību simpozija atmosfēras veidošanā. Lai gūtu plašāku priekšstatu par tēlu īpašībām un to lomu simpozija veidošanā, Trimalhiona simpozijā klātesošās personas tika sargrupētas pēc to sociālā slāņa piederības – *Brīvlaistie vergi, Sievietes, Izglītotie viesi un Vergi*. Šāds iedalījums ļauj saskatīt līdzības starp viena sociālā slāņa pārstāvjiem, un šo tēlu atklāsmes sniedz informāciju par Trimalhiona rīkoto dzīru raksturīgākajām iezīmēm.

Kaut gan apakšnodaļa *Dzīru dalībnieki* sniedz ieskatu arī dzīru norisē un saturiskajā papildījumā, tika izvēlēts veidot vēl vienu apakšnodaļu – *Simpozija strukturējums un saturs*. Šī apakšnodaļa un tās saturs sniedz detalizētāku Trimalhiona dzīru struktūras analīzi un informāciju par simpozijam raksturīgajiem rituāliem, kas izkārtoti četrās apakšnodaļās – *Simpozija organizācija, Fiziskā bauda, Garīgais ieguvums un Reliģiskie motīvi*. Katrā no šīm apakšnodaļām aplūkoti dažādi rituāli, kas pilda līdzīgu funkciju simpozija ietvaros.

Trimalhiona dzīru ainas raksturīgāko iezīmju klasifikācija un analīze veidota, balstoties uz atbilstošiem citātiem oriģinālvalodā. Lai veiktu darbam nepieciešamo fragmentu atlasi no Petronija *Satirikonā* atspoguļotajām dzīrēm, tika izmantoti A.R.Allinsona (*A.R.Allinson*¹) un M.Heseltaina (*M.Heseltine*²) piedāvātie romāna tulkojumi angļu valodā. Darba tapšanas gaitā atlasītajiem un šajā maģistra darbā iekļautajiem *Satirikona* fragmentiem oriģinālvalodā dots autores tulkojums latviešu valodā.

¹ Petronius, *The Satyricon* (trans. A.R.Allinson). New York: The Panugre Press, 1930.

² Petronius Arbiter, *The Satyricon* (trans. M. Heseltine). London: William Heinemann, 1913.

1. PARODIJA – NO ATDARINĀŠANAS LĪDZ IZSMIEKLAM

Lai izprastu parodiju un tās funkcionalitāti *Satirikonā*, nepieciešama izpratne teorētiskā līmenī par parodijas jēdzienu. Tā kā sākotnēja iepazīšanās ar parodijas jēdziena izpratni atklāj uzskatu dažādību un daudzveidību, tad nepieciešams sīkāk apzināt galvenos jēdziena izpratnes virzienus, lai izvēlētos tēmas izstrādei vispiemērotāko teorētisko bāzi.

Izpratne par parodiju un ko tā sevī ietver daudzu gadsimtu laikā ir krasi mainījusies. Mūsdienās termins *parodija* ir ieguvis negatīvu konotāciju, kaut gan pirmsākumos, antīkajā pasaulē, tam bija neitrāla konotācija. Šajā nodaļā tiks aplūkotas parodijas skaidrošanas tendences antīkajā pasaulē un mūsdienās, uzmanību vēršot nevis uz atsevišķu teorētiku uzskatiem un definīcijām vai hronoloģisku parodijas jēdziena attīstību un tā pakāpenisku izpratnes maiņu, bet gan uz kopējo raksturošanas tendenci divos dažādos laika posmos – antīkajā pasaulē un mūsdienās – un atšķirībām, kādas novērojamas starp antīko filozofu, teorētiku pieejamajiem parodijas skaidrojumiem un mūsdienu pētnieku, literatūrteorētiku izpratni par parodijas jēdzienu.

Domstarpības un nenoteiktība valda aprakstos par parodijas antīko pielietojumu un paša vārda nozīmi. No visiem terminiem, kas mūsdienās tiek izmantoti, lai aprakstītu komiskus citātus, imitāciju un teksta transformācijas, parodija ir vienīgā, kas ir pieminēta un raksturota sengrieķu autoru darbos, un tādēļ ir guvusi nozīmīgumu un atpazīstamību Rietumeiropas kultūras tradīcijā. Tieši šī plašā vēsturiskā fona dēļ parodijas vārda nozīme ir kļuvusi par strīdu objektu, bet ne jau tādēļ, ka daudzie aizritējušie gadsimti būtu ļāvuši vairoties strīdiem, bet gan tāpēc, ka pirmās liecības par parodijas praktisko lietojumu un tās nozīmi ir zudušas.³

Jau paša termina etimoloģija sniedz parodijas jēdzienam divas nozīmes, kas ir pretējas viena otrai. Mūsdienu terminoloģijā lietotais vārds – *parodija* – ir aizgūts no sengrieķu valodas vārda *παρωδία*, kas sastāv no prefiksa *παρά*, kam ir vairākas, nozīmes, piemēram, *blakus, tuvu, līdzīgi, par*, kā arī – *pret, pretēji* –⁴, un lietvārda *ὠδή* (dziesma). Tieši prefikss rada neskaidrību, vai parodija ir *dziesma par* vai *dziesma pret*, taču mūsdienās biežāk tiek izmantota tieši otrā nozīme, *dziesma pret*, kura, visticamāk, ir galvenais iemesls, kādēļ par vienu no parodijas raksturojošajām iezīmēm tiek uzskatīta oriģinālā darba izsmiešana, kaut gan sākotnējā parodijas nozīmei ir bijusi neitrāla konotācija.⁵

³ Rose, M.A., *Parody: Ancient, Modern and Post-modern*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995, p. 6.

⁴ Scott R., Liddell H.G., *An Intermediate Greek-English Lexicon: Founded upon the Seventh Edition of Liddell and Scott's Greek-English Lexicon*. Oxford: Benediction Classics, 2010, pp. 592-593.

⁵ Hutcheon, L.A., *Theory of Parody: The Teachings of Twentieth-century art forms*, New York: Methuen, 2000, p. 32.

Parodijas jēdziens izmantots sākot no 4.gs. p.m.ē., lai apzīmētu komisku imitāciju un eposa žanra transformācijas⁶, kā to aprakstījis sengrieķu filozofs Aristotelis (Ἀριστοτέλης) savā literatūrteorētiskajā traktātā *Poētika* (Περὶ ποιητικῆς). Aristotelis nesniedz konkrētu definīciju parodijai, taču *Poētikā*, vienīgajā tekstvietā, kur izmantota šī leksēma, ir teicis, ka *Homērs savus varoņus parāda labākus, Kleofons - līdzīgus mums, bet Hegemons Tasiētis, kas pirmais sāka rakstīt parodijas, un Nīkohars, "Deiliadas" autors, - sliktākus*⁷. Ņemot vērā šo izteikumu, *Poētikā* ir atrodamā arī netieša norāde uz parodijas humoristisko dabu. Pēc Aristoteļa sacītā, Tasiēša Hegemona parodijās ir attēloti cilvēki, kas sliktāki par mums, savukārt turpmākajā *Poētikas* tekstā ir atrodams, ka *ne visi cilvēciskie trūkumi ir piemēroti, lai tos attēlotu, bet tikai tādi, kas ir smieklīgi*⁸. No šiem abiem izteikumiem var secināt, ka gan komēdijā, gan parodijā tiek attēloti sliktāki cilvēki un smieklīgi cilvēciskie trūkumi. Taču *smieklīgais ir daļa no neglītā*⁹, un neglītā kā estētiskā kategorija reti parādījās sengrieķu mākslā, tai skaitā arī literatūrā. Līdz ar to vērā ņemams ir fakts, ka antīkajos laikos parodija netika augstu vērtēta. Antīkie teorētiķi uzskatīja, ka parodija nav pietiekami nopietna un nozīmīga, lai to apskatītu un analizētu savos darbos. Aristotelis traktātā *Poētika* ir rakstījis, ka *labi zināmas tragēdijas pārmaiņas un cilvēki, kas tās radījuši, bet par komēdiju nav īstas skaidrības, jo tai sākumā pievērta pārāk maz vērības*¹⁰. Gluži tāpat arī parodijas pirmsākumi nav piesaistījuši sengrieķu teorētiķu un domātāju uzmanību, un nav tikuši dokumentēti. Vēlāk jēdziena izpratne ir paplašinājusies un sevī ietver dažādas komiskās citēšanas vai imitācijas formas, ko savos darbos aprakstījuši vairāki antīkie literatūrteorētiķi un filozofisko skolu pārstāvji, piemēram, sengrieķu domātājs Platons un kiniķi.

Vairāk parodijas jēdzienam ir pievērsies romiešu rētors Marks Fābijs Kvintiliāns (*Marcus Fabius Quintilianus*), kas sava traktāta *Oratoru apmācīšana* (*Institutio Oratoria*) 9.grāmatā sniedzis parodijas skaidrojumu, ar uzskatāmiem piemēriem akcentējot parodijas saistību ar joku, kā arī sakot, ka parodija ir visskaistākā no visiem asprātību veidiem, jo tās efektivitāte balstās uz priekšstatu gāšanu. Parodijas leksēma tiek definēta kā *vārds, kas ņemts no dziesmām, kas dziedātas lai atdarinātu citas, bet valodas nepareizs lietojums to izmainījis,*

⁶ Lelièvre, F.J., The Basis of Ancient Parody. In: *Greece & Rome*, Cambridge: Cambridge University Press, Vol. 1, No. 2 (Jun., 1954), p. 71.

⁷ Aristotelis, *Poētika*, tulk. Ģiezens A. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2008, 39.lpp.

οἷον Ὀμηρος μὲν βελτίους, Κλεοφῶν δὲ ὁμοίους, Ἡγήμων δὲ ὁ Θάσιος <ὁ> τὰς παρωδίας ποιήσας πρῶτος καὶ Νικοχάρης ὁ τὴν Δειλιάδα χεῖρους: (Aristot.Poet.1448a10)

⁸ *Ibid.* 48.lpp.

⁹ *Ibid.* 48.lpp.

τοῦ αἰσχροῦ ἐστὶ τὸ γελοῖον μῦθον. (Aristot.Poet.1449a30)

¹⁰ *Ibid.* 48.lpp.

αἱ μὲν οὖν τῆς τραγωδίας μεταβάσεις καὶ δι' ὧν ἐγένοντο οὐ λελήθασιν, ἡ δὲ κωμωδία διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι ἐξ ἀρχῆς ἔλαθεν: (Aristot.Poet.1449a35)

lai apzīmētu imitāciju vārsnās vai prozā¹¹. Kaut gan Kvintiliāns, raksturojot parodiju, ir norādījis uz tās saistību ar joku, asprātību, tomēr *Oratoru apmācīšanā* iekļautais parodijas apraksts ir maldinoši ietekmējis daudzus vēlāko paaudžu teorētiķus, kuri lielākoties definējuši parodiju kā imitācijas paveidu, aizmirstot par tās komiskajiem aspektiem, ko Kvintiliāns ir centies akcentēt ar uzskatāmiem piemēriem.

Atsaucoties uz M.Bakhtinu (*М.Бахтин*), antīkā parodija bija brīva no jebkādiem nihilistiskiem noliegumiem. Tie nebija varoņi vai Trojas karš, vai kareivji, kas tika parodēti, bet gan episkais heroisms un varoņu dievišķošana. Parodijas žanrs, stils un valoda pauž jautru, taču ne nicinošu, negodbijību pret parodējamo darbu, kas ir nesavienojama ar esošo mitoloģisko fonu un reālo situāciju.¹²

L.Hačeona (*L.Hutcheon*) norāda, ka sākotnējai vārda *παρωδία* nozīmei, kas saistāma ar imitēšanu vai citēšanu, ir pievērsta nepietiekoša nozīme no moderno parodijas teorētiķu puses. Viņa saka, ka parodijā nav nekas tāds, kas pieprasītu izsmiekla iekļāvumu tajā un uzskata, ka ir nepieciešama moderna parodijas definīcija, kas ir vairāk neitrāla un balstīta uz prefiksa *παρά* aizmirsto nozīmi¹³, kas norāda uz līdzību un atdarināšanu, nevis uz pretstatiem un izsmiešanu. Lielākā daļa parodiju skaidrojumi, kas atrodami skaidrojošajās vārdnīcās, atspoguļo 18.gs. uzskatus par šo žanru. Piemēram, ieraksts H.Dž.Lidela (*H.G.Liddell*) un R.Skota (*R.Scott*) veidotajā grieķu-angļu vārdnīcā parodiju (*παρωδία*) skaidro kā vārdu, kas cēlies no antīkās grieķu valodas vārda *παρωδός* (*dziedāt par*), taču tā tiek definēta kā dziesma vai poēma, kurā nopietni vārdi kļuvuši par burlesku. Vārdam *παρωδία* tiek piedāvāti divas paralēlās nozīmes – *parodija* un *burleska*¹⁴. Šādas kļūdas, definējot parodiju kā burlesku, ir pieļautas regulāri, kaut gan abiem šiem literatūras žanriem nav savstarpējas saistības, burleska ir veidojusies pavisam citā laika periodā un pie citiem nosacījumiem. Burleska ir mākslas žanrs, kas radies 16.gs. sākumā Francijā, tam raksturīga nopietnu mākslas darbu izsmiešana.¹⁵ Kaut gan vairākas parodijas un burleskas raksturiežīmes ir vienādas, tomēr ir nepareizi definēt parodiju ar terminu *burleska*, ņemot vērā, ka objektu izsmiešana nav uzskatāma par parodijas raksturiežīmi.

¹¹ Quintilian, *Institutio Oratoria with An English Translation*, ed. Butler, H.E. London: William Heinemann, 1922

παρωδή, quod nomen ductum a canticis ad aliorum similitudinem modulatis abusive etiam in versificationis ac sermonum imitatione servatur. (Quint.Inst.9.2.35)

¹² Bakhtin, M. *From the prehistory of novelistic discourse*. In: *Modern criticism and Theory*, ed. Lodge D., Wood. N. New York: Routledge, 2013, p. 244.

¹³ Hutcheon, L.A., *Op. cit.*, p. 32.

¹⁴ Scott R., Liddell H.G., *Op.cit.*, p. 611.

¹⁵ Rose, M.A., *Op.cit.*, p. 5.

Ievērtības nepievēršana parodijas vēsturiskajam fonam ir tikai viena no problēmām, kas saistīta ar parodijas definēšanu. Mūsdienu parodijas definīcijās lielākoties tiek izmantots tikai viena vai divas šī termina vai tā lietojuma iezīmes, kaut gan M.A.Roza norāda uz vairākiem aspektiem, kuriem vajadzētu pievērst uzmanību, definējot parodiju:

1. Parodijas etimoloģijai;
2. Komiskajiem aspektiem;
3. Parodijas autora uzskatiem un attieksmei pret parodēto darbu;
4. Lasītāju spējai uztvert parodiju un parodēto objektu;
5. Tekstiem, kuros parodija nav tikai specifiska literārā figūra, bet pamatizteiksme;
6. Parodijas saiknei ar citām komiskām vai literārām figūrām.¹⁶

Ir bijuši neskaitāmi mēģinājumi noskaidrot un pilnveidot parodijas jēdzienu, izvēršot kādu no iepriekšminētajiem aspektiem. Kā norādījis arī M.Bakhtins, tā sauktā literārā parodija, kas tiek praktizēta mūsdienās, ir zaudējusi savu kādreizējo spēku un varenību. Mūsdienās parodijas funkcijas nav daudzas un tās ir neproduktīvas. Parodija ir kļuvusi vārga un tā ieņem nenozīmīgu lomu mūsdienu literatūrā. Nopietnu lietu izsmiešana eksistē visapkārt, taču lielākā daļa no antīkās parodijas sarežģītības un spēka ir zudusi.¹⁷

Ikvienas parodijas dabā ir pārnest parodētā stila vērtības, izceļot dažus konkrētus elementus, toties citus elementus atstājot ēnā: parodija vienmēr ir neobjektīva, un šo neobjektivitāti veido parodijās izmantotās valodas raksturīgās iezīmes, akcentu izvietojuma sistēma un pati darba struktūra. Lielākoties parodijās ir iespējams sajūst un atpazīt oriģinālā darba stilu un valodu, uz kuru balstoties konkrētā parodija ir veidota, taču ne vienmēr tas ir vienkārši.¹⁸ Katrā parodijā savstarpēji ir savijušies divi valodas stili, divas struktūras un lingvistiskie uzskati. Tikai viena no šīm valodām – parodijas valoda – spēj eksistēt, balstoties pati uz sevi, otra valoda – oriģināldarba valoda – ir neredzama, tā realizē radīšanas un uztveres fonu. M.Bakhtins par parodiju un tās dabu ir teicis, ka tā ir ar nodomu radīts hibrīds, kas uztur un baro pats sevi, pārveidojot literāro valodu par kādu citu valodas stilu.¹⁹

Neraugoties uz faktu, ka parodijas var būt gan kritizējošas, gan simpatizējošas attiecībā pret parodējamo objektu, lielākoties parodijas tiek raksturotas kā tikai kritizējošas vai tikai simpatizējošas, vai rotaļīgas, vai aģitējošas, vai imitējošas, vai ironiskas, u.t.t. Taču parodijai raksturīgā duālā struktūra, tā ļauj radīt pretrunīgu, tai pašā laikā arī neskaidru, attieksmi pret

¹⁶ Rose, M.A., *Op.cit.*, pp. 5-6.

¹⁷ Bakhtin, M., *Op.cit.*, p. 254.

¹⁸ *Ibid.*, p. 257.

¹⁹ *Ibid.*, p. 258.

parodējamo objektu; caur parodiju tās autors var demonstrēt vairākas emocijas vienlaikus.²⁰ Tāpēc ir nepareizi uzskatīt, ka parodija attiecas pret parodējamo objektu tikai pozitīvi, vai tikai negatīvi, tajā atspoguļotā attieksme pret oriģināldarbu ir daudzšķautņaina un bieži vien var nonākt pat tiešā pretrunā.

Parodijas etimoloģiskā izcelsme norāda uz to, ka tā ir dziesma (darbs), kas saskanīgs ar oriģinālu, taču atšķirīga no tā. Uz šāda pamata balstās visas galvenās parodēšanas metodes, kuras izmantojuši antīkie parodiju autori. F.J.Lelijvrē (*F.J.Lelièvre*) ir izdalījis trīs parodēšanas metodes, kuras izmantojuši antīko parodiju autori:

1. Visbiežāk izmantotā metode – autors atdarina fragmentu, garāku vai īsāku, no kāda autora darba, un izmaina vienu tā daļu, lai pielāgotu to citam tematam un redzējumam no atšķirīga skatu punkta, nekā to paredzējis oriģināla autors.
2. Izmantojot otro metodi, parodists atdarina oriģinālā darba stilu un domu, mainot tā raksturiezīmju nozīmīgumu, taču šajā tehnikā parodists stingri nepieturas pie viena konkrēta darba fragmenta.
3. Trešā parodēšanas metode atdarina fragmentu burtiski vai līdzīgi, bet tas tiek papildināts ar lietām vai apstākļiem, ko oriģināla autors pats nav ieviesis, lai panāktu kontrastu ar oriģinālu, kura rezultātā rodas parodijas humoristiskais aspekts.²¹

Visas šīs parodēšanas metodes var būt atrodamas arī vienā darbā, pastāvot līdzās cita citai. Savukārt, jo mazāk pārspilējumu ir oriģinālajā darbā, jo parodiju autoriem tas šķiet piemērotāks kā potenciālais parodējamais darbs, kurā pielietot kādu no iepriekšminētajām parodēšanas metodēm²².

Kā tika noskaidrots šajā nodaļā, problēmas definējot parodiju ir bijušas gan antīkajos laikos, gan arī mūsdienu literatūras teorētiķi bieži kļūdas, cenšoties atrast un izveidot piemērotu parodijas definīciju. Kaut gan no antīkajiem laikiem, Senās Grieķijas un Romas, kur meklējami parodijas pirmsākumi, nav saglabājušās daudz liecību par parodiju un tās raksturiezīmēm, tomēr no šiem parodijas definējumiem var gūt priekšstatu par parodijas īsteno dabu – oriģināli tā ir radīta, lai imitētu jeb atdarinātu bez negatīvas noskaņas un izsmiekla, paužot plaša spektra emocijas pret parodējamo objektu. Savukārt daudzi mūsdienu teorētiķi ar saviem parodijas jēdziena skaidrojumiem ir novirzījušies no parodijas sākotnējās nozīmes un lomas literatūrā, pats termins *parodija* ir ieguvis negatīvu konotāciju, ko varētu

²⁰ Rose, M.A., *Op.cit.*, p. 47.

²¹ Lelièvre, F.J., *Op.cit.*, pp. 66-69.

²² *Ibid.* p. 70.

saistīt ar šī žanra praktisko pielietojumu modernajā literatūrā ar mērķi izsmiet oriģinālo darbu vai objektu.

Turpmākajā darba gaitā parodija *Satirikonā* tiks apskatīta kā neitrāla atdarināšanas jeb imitācijas metode, kurai nav raksturīga izmiešana, taču tā pauž dažādas emocijas pret parodēto darbu vai motīvu. Šāda parodijas izpratne visvairāk atbilst antīko teorētiķu centieniem izskaidrot parodijas jēdzienu, kā arī, izvēloties antīko jēdziena izpratni, netiek aizmirsts par prefiksa *παρά* duālo nozīmi²³. Parodija var būt gan *dziesma par*, gan *dziesma pret*, tātad parodija sniedz iespēju aplūkot tās attieksmi pret oriģinālu. Kā arī par noderīgu tālākajā izpētes gaitā autore uzskata šajā nodaļā aplūkoto Lelijvrē parodēšanas metožu klasifikāciju²⁴, kas ļaus noskaidrot Petronija izmantoto parodēšanas metodi *Satirikona* dzīru ainā. Autore par vispiemērotāko klasifikāciju šim maģistra darbam atzinusi tieši Lelijvrē piedāvāto, jo tā veidota balstoties tieši uz antīko autoru parodijām un to iezīmēm.

²³ Skat.4.lpp.

²⁴ Skat.8.lpp.

2. SIMPOZIJA FENOMENS ANTĪKO AVOTU LIECĪBĀS

Par vienu no antīkās pasaules ievērojamākajiem kultūrfenomeniem var uzskatīt simpoziju un tā literāro tradīciju. Simpozijš kā sociāls pasākums ir bijis aktuāls vienmēr – jau no antīkajiem laikiem dzīrošana ir satuvinājusi cilvēkus un attīstījusi mākslu. Klātais galds un pilnās glāzes ir veicinājušas spraigas diskusijas par tā brīža aktuālākajām tēmām. Šis specifiskais fenomens ir ietekmējis dažādus literatūras žanrus, kā arī veicinājis jauna – literārā simpozija jeb dzīru dialoga – žanra izveidi. Tieši simpozija literatūras žanrs sniedz visplašāko ieskatu antīkās pasaules dzīrošanas tradīcijās, kaut gan literatūra nav vienīgais informācijas avots, kas sniedz ieskatu antīkā simpozija tradīcijā un atklāj tā iezīmes.

Agrīnākās liecības, kas norāda uz to tiešu saistību ar simpoziju, ir simpoziju laikā deklamētā dzeja, keramikas izstrādājumi, kas izmantoti dzīru laikā un tieši šim pasākumam arī radīti, un arheoloģiskās atliekas no ēdamzālēm. Simpozija dzeja atspoguļo fizisko vidi (cilvēkus, objektus un aktivitātes) un emocionālo un intelektuālo guvumu no simpozija. Gleznojumi uz keramikas izstrādājumiem sniedz iespēju aplūkot vizuālas liecības par simpozija norisi, savukārt arheoloģiskie izrakumi – fizisko simpozija vietu un vidi. Informāciju, ko iespējams gūt no šiem avotiem, apstiprina un attīsta arī prozas darbi, kas radīti ne tikai simpozija tradīcijas veidošanās laikā, bet arī vēlākos laikos, tai skaitā Romas impērijas laikā. Par simpoziju rakstījuši ir daudzi ievērojami sengrieķu autori, piemēram, Platons, Solons, Ksenofons, Aristofans, Atēnajs un citi. Šīs literatūras liecības rada iespaidu par mierīgu, kontrolētu un izglītotām sarunām piesātinātu mielastu, kaut gan, atrodamas liecības arī par sliktiem simpozijiem, tas ir – vardarbīgiem un vulgāriem. Šāda iezīme lielākoties raksturīga simpozija atspoguļojumiem Romas impērijas laika literatūrā.

Par bagātīgākajiem un detalizētākajiem simpozija aprakstošajiem darbiem tiek uzskatīti Plūtarha *Simpozija jautājumi* (*Quaestiones convivales*, 1.gs. sākums) un Atēnāja *Gudro dzīres* (*Deipnosophistai*, 2.gs. beigas). Abiem šiem autoriem savos darbos ir tendence idealizēt simpoziju kā vietu, kur baudīt grieķu kultūras mantojumu un intelektuālu sabiedrību. Šādi attēlota un godāta utopiska simpozija vide rada maldīgu iespaidu, ka simpozijš gan kā literatūras žanrs, gan kā sociāls pasākums bija plaši atzīts, kaut gan Romas impērijas laika tekstu liecības lielākoties simpoziju izsmej²⁵.

Kaut gan, literārie darbi sniedz plašu un detalizētu informāciju par simpozija raksturiezīmēm un norisi, literatūrā atspoguļotais simpozijš krasi atšķiras no simpozija, kāds tas tika praktizēts reāli. Balstoties uz klasisko simpozija paraugu, kādu to attēlo arī Platons

²⁵ Konig, J., *Saints and Symposiasts: The Literature of Food and the Symposium in Greco-Roman and Early Christian Culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 17.

savā darbā *Dzīres*, vīrieši pēc vienkāršas maltītes pavada vakaru, piedaloties intelektuālās debatēs. *Dzīrēs* Platons atspoguļo ideālo simpoziju, nevis patieso dzīru dokumentāciju, taču citos savos darbos viņš atklāj ne tikai pozitīvās simpozija īpašības, bet tiek uzsvērtas arī negatīvās²⁶. Neraugoties uz to, ka līdz mūsdienām saglabājušās tekstu liecības lielākoties sniedz priekšstatu par utopiskām un idealizētām dzīrēm, tomēr arī šādi apraksti sniedz informāciju par reālo simpozija praksi.

2.1. Simpozija tradīcijas izcelsme un iezīmes

Klasiskajā periodā, 4.gs. sākumā p.m.ē., kad Senajā Grieķijā dominēja mutvārdu kultūra, simpozijš piedzīvoja savu lielāko uzplaukumu un bija viens no nozīmīgākajiem kultūrfenomeniem, kur visa vecuma pilsoņi tika sagatavoti savām pilsoņu lomām un pienākumiem. Tai pašā laikā, simpozijš sniedza labvēlīgu vidi dzejas, kas veicināja izglītošanās procesu, radīšanai, izplatīšanai un saglabāšanai. Simpozija reliģiski filozofiskais raksturs un tā drošā un nepiespiestā vide veicināja intelektuālas sarunas, draudzīgu un sirsnīgu attiecību veidošanos un juteklisku baudījumu, kas netika nosodīts.²⁷ Šīs nodaļas galvenais mērķis ir aplūkot klasiskā simpozija attīstību, funkcijas, aktivitātes un vidi, kāda bija raksturīga šim sociālajam pasākumam Senajā Grieķijā, lai veidotu vispusīgu izpratni par to, kas veido simpozija tradīciju.

Paša termina – *συμπόσιον* – etimoloģiskā izcelsme apzīmē laika posmu pēc maltītes, kad notika kopīga vīna dzeršana (*συμπίνειν* – dzert kopā), bet mūsdienās šis termins bieži tiek izmantots plašākā nozīmē. Simpozijš vienlaikus apzīmē gan paradumu kopīgi dzert vīnu, gan sociālu institūciju – privātu biedrošanos starp pilsoņiem. Arhaiskajā periodā, simpozijš ir aristokrātiska dzīvesveida sastāvdaļa, kas dažreiz tiek akcentēts vārda *simpozijš* vietā izmantojot *aristokrātisks bankets*.²⁸

Par simpozija rašanos nav skaidru un pārliecinošu liecību, taču liecības par kopīgām maltītēm un pilsoņu ar kopīgām interesēm (karš, politika, medības, u.t.t) tikšanās reizēm, kurās ēdiens un vīns, dziesmas un sarunas bija neatņemamas sastāvdaļas, Senās Grieķijas vēsturē atrodamas sākot no 8.gs. vidus p.m.ē.²⁹ Pastāv uzskats, ka simpozija tradīcijas pirmsākumi ir meklējami arhaiskajā laikmetā un saistāmi ar rituālajām dzīrēm³⁰. Līdzīgās domās ir arī O. Marijs (*O.Murrey*), pētnieks simpozija tradīcijas izveidošanos saista ar

²⁶ Henderson, W.J., Aspects of the Ancient Greek Symposion. In: *Akroterion*, No. 45, 2000, pp. 6-7.

²⁷ *Ibid.*, p. 6.

²⁸ Murray, O., *Symptica: A Symposium on the Symposion*. Oxford: Clarendon Press, 1990, p. 15.

²⁹ Henderson, W.J., *Op.cit.*, p. 7.

³⁰ Стрельникова, И., Топика пира в римской сатире. В кн.: *Поэтика древнеримской литературы. Жанры и стиль*. Москва: Наука, 1989, стр. 139.

kareivju privilēģijām un aristokrātu dzīrēm jau Homēra laikos³¹. Taču Homērs, lai apzīmētu šo sociālo fenomenu, neizmanto leksēmu *συμπόσιον*, bet gan *δαίς*, kas uzskatāms par simpozija priekšteci. Homēra *Odisejas* 8.grāmatā aprakstītās dzīres ir par godu Odisejam, tās rīko valdnieks Alkinojs (*Od.* 8.38-420), uz tām tiek aicināti visi ievērojamākie pilsoņi, jauni un veci, viesu skaits – aptuveni simts (*Od.* 8.39-43). Homērs apraksta arī mielastu, kas sastāv no divpadsmit aitām, astoņām mežacūkām un diviem vēršiem (*Od.* 8.59-60). Tiek pieminēta arī vakara izklaide – aklais dzejnieks Dēmodoks, pēc tam, kad viesi baudījuši maltīti, priecē klātesošos ar dziesmām liras pavadījumā, cildinot varoņdarbus (*Od.* 8.71-103). Vēlāk viesi dodas ārpus telpām, lai nodotos dažādām sportiskām aktivitātēm (dūru cīņas, laušanās, lēkšana un skriešana) (*Od.* 8.104-249), kurām atkal seko vīna dzeršana, ēšana, dziedāšana un Odiseja apdāvināšana. Pats Odisejs pirms vakara mielasta dodas mazgāties. Šīs dzīres ilgst veselu dienu.

Kaut gan Homēra aprakstītās dzīres uzskatāmas par simpozija priekšteci, tradicionālajā simpozijā nepiedalījās tik milzīgs viesu skaits, kā arī nenotika sportiskas aktivitātes ārpus dzīru telpām, un pašas dzīres neilga veselu dienu. Taču neskaitot šīs novirzes, vēl joprojām saskatāmi vairāki kopīgi elementi: aristokrātiski viesi, izglītoti vīri, īpašas, tieši simpozijam raksturīgas manieres, mērens vīna un ēdiena patēriņš, dzejnieks, kas izklaidē viesus ar savu dziedāšanu un liras spēli, apmaiņa ar dāvanām un spēles.

Simpoziji ir vesels process, rituālu kopums, kas sevī ietver ne tikai saviesīgu sēdēšanu ap klātu galdu un savstarpējas diskusijas par dažādiem jautājumiem, bet tas sastāv no vairākiem posmiem, sākot ar viesu ierašanos un beidzot ar došanos mājup. Patiesībā pats simpozijijs bija tikai viens no posmiem, kas veidoja daudz garāku procesu. Dzīres iesākās ar pirmo posmu, kurā notika viesu gājiens uz banketa norises vietu (*κῶμος*); otrais posms – ēšana (*δειπνον*); trešais posms bija pats simpozijijs (*συμπόσιον*), kura laikā viesiem tika piedāvāts vīns, taču ēdiens vairs netika servēts; ceturtais un beidzamais posms – mājupceļš (*κῶμος*), kas izpaudās kā skaļa dziedāšana un dejošana pilsētas ielās ar vīna traukiem rokās, un nereti noveda pie piektā posma – mīlas dziesmu dziedāšanas pie kāda izredzētā vai izredzētās mājas (*παρακλαυσίθυρον*).³² Bieži vien šāda klejošana pa pilsētas ielām aizveda kādu vīna apreibinātu dzīrotāju uz citu simpoziju, ar citu namatēvu un viesiem. Šādi iespējams izskaidrot nelūgtos viesus, kuri negaidīti ierodas gandrīz ikvienā simpozijā un rada negaidītu pavērsienu dzīru sižetiskajā risinājumā.³³ Ikvienā no šiem dzīru posmiem tika radīti

³¹ Henderson, W.J., *Op.cit.*, pp. 7-8.

³² *Ibid.*, p. 10.

³³ Murray, O., *Op.cit.*, p. 127.

neskaitāmi mākslas darbi, dzejas rindas, tika rasti atrisinājumi samilzušām problēmām un pieņemti svarīgi lēmumi.

Par dzīru fizisko telpu vēsta arheoloģiskie izrakumi. Parasti sengrieķu simpoziji norisinājās nama telpā, ko sauc par andronu (*ἀνδρών*) – tikai vīriešiem paredzētā mājas daļā, kurā sievietēm nebija ļauts uzturēties. Atkarībā no telpas izmēriem, andronā gar sienām pārsvarā tika novietoti septiņi līdz piecpadsmit dīvāni, uz katra no tiem varēja apsēsties divi dzīru viesi. Lielāks dīvānu skaits izolētu simpozija dalībniekus citu no cita un padarītu neiespējamā kopīgās aktivitātes, kas ir neatņemama dzīru raksturiezīme. Līdz ar to tieši androna lielums bija tas, kas noteica dzīru viesu skaitu, kas lielākoties nebija lielāks par trīsdesmit vīriem.³⁴ Pateicoties šim telpas iekārtojumam, ikviens viesis varēja uzlūkot pārējos klātesošos, neatkarīgi no to atrašanās vietas. Tādējādi tika akcentēta dzīru nozīmība un sociālā loma, kā arī tika uzsvērtā klātesošo savstarpējā vienlīdzība un pārākums pār pārējiem pilsoņiem, kuri netika ielūgti.³⁵

Simpozija iekšējie noteikumi paredzēja, ka viesi uz dzīrēm varēja ierasties tikai ar namatēvu uzaicinājumu vai ielūgumu. Kad dzīru viesi bija ieradušies simpozija norises vietā, dzīru rīkotāja vergi tiem piedāvāja ūdeni, lai nomazgātu rokas, un ziedlapiņas vai aromātisko eļļu, lai ar tām iesmaržinātu rokas, sejas un matus. Dažreiz telpā tika aizdedzināts vīraks. Paralēli šim procesam, krāteros tika sajaukts vīns un ūdens, kuru vergi pasniedza viesiem. Vīna dzeršana bija neatņemama simpozija sastāvdaļa, uz ko norāda jau paša vārda – *simpozij* – nozīme. Vīna reibinošais efekts lika dzīru viesiem kļūt aizvien vieglprātīgākiem un sarunām – spraigākām. Ēdiens lielākoties sastāvēja no dažāda veida maizes, zivīm, gaļas, siera, svaigiem un žāvētiem augļiem, riekstiem, medus un kūkām. Dzīru muzikālajam pavadījumam tika izmantota lira vai stabule. Simpozija nolūks bija stimulēt visas cilvēka maņas ar krāsām, smaržām, garšām un skaņām, un radīt relaksējošu vidi un prieku (*χάρις*).

Pēc maltītes, paralēli vīna servēšanai un dzeršanai, notika dažādi reliģiskie rituāli, kas veltīti dieviem. Tika ziedots ar ūdeni neatšķaidīts vīns Zevam un citiem Olimpa dieviem, kā arī mitoloģiskajiem varoņiem, tika pielūgts Dionīss. Vīna un jautrības dievs Dionīss, protams, bija primārais dievs simpozijā un tika godināts ikvienās dzīrēs, taču ir saglabājušās liecības arī par Zeva un citu dievu godināšanu simpozijos. Šie dieviem veltītie rituāli norāda uz simpozija ciešo saikni ar reliģiju.

Neatņemama simpozija sastāvdaļa ir viesu izklaidēšana, kas parasti bija dziesmu izpildīšana kāda mūzikas instrumenta pavadījumā, dažreiz viesus izklaidēja arī sieviete –

³⁴ Murray, O., *Op.cit.*, p. 7.

³⁵ Hobden, F., *The Symposion in Ancient Greek Society and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 9.

dejojāja. Grieķu simpozijš, atšķirībā no tā romiešu ekvivalenta, bija pasākums tikai vīriešiem, kurā sievietes pildīja tikai izklaidētāju, dejojāju, vīna ielējēju un, sākot no 6.gs.p.m.ē., arī hetēru lomas. Simpozija poēmās tika izmantotas dažādas tēmas: dzīru tēma un tās elementi (it īpaši vīna jaukšana, pasniegšana, dzeršana, tā priekšrocības un trūkumi, un nepieciešamība pēc mērenības), sociālās un politiskās problēmas un nelaiimes valstī, draudzība un mīlestība, mirstība, attieksme pret dieviem, dzīves baudīšana.³⁶

Sengrieķu simpozijš tā apmeklētājiem sniedza gan garīgo, gan fizisko baudījumu, kas ir saskaņā ar sengrieķu kultūrai tik raksturīgo kalokagatijas (*καλοκαγαθία*) principu. Ķermenis guva baudu no bagātīgā mielasta un procedūrām pirms sēšanās pie galda, bet garīgo baudījumu sniedza dzejas deklamēšana, intelektuālas sarunas un mūzika. Tieši nopietnā un vieglprātīgā apvienojums sniedza tikai simpozijam raksturīgo, īpašo atmosfēru, kad nepiespiestā gaisotnē un draudzīgā kompānijā tika apspriestas nopietnas tēmas un risinātas problēmsituācijas.

P.Šmita-Pantela (*P.Schmitt-Pantel*) ir uzdevusi retorisku jautājumu – *Simpozijš? Tas ir uz visu mākslinieku otām un uz visu dzejnieku lūpām – tā viņi saka. Bet vai tas ir tik vienkārši?*³⁷ Šāds jautājums ir aizsācis sengrieķu simpozija pētniecību un izvērtēšanu 20.gs. beigās. Simpozijš tiešām nav tik vienkāršs, kā tas varētu šķist, tas nesastāv tikai no ēšanas, dzeršanas un sarunām, šīs dzīres ir kā svētki, ar nerakstītiem likumiem un rituālu kopumu, kas apvienojumā rada šo vienreizējo simpozija atmosfēru, kad nepiespiestā un brīvā gaisotne kalpo par produktīvu fonu nozīmīgu lēmumu pieņemšanā. Kaut gan dzīres ir viens no izmantotākajiem motīviem sengrieķu mākslā, liecības sniedz atšķirīgas simpozija ainas, jo izgaismoti tiek atsevišķi elementi, nevis simpozija kopējā kultūra. Līdz ar to šie informācijas avoti, kas saglabājušies līdz mūsdienām, sniedz tikai virspusēju ieskatu par simpozija kultūrfenomena antīkajā pasaulē.

2.2. Dzīrošana Romas impērijas laikā

Kaut gan simpozija tradīcija aizsākusies tieši Senajā Grieķijā, laika posmā no 3.gs.p.m.ē. līdz 3.gs. m.ē. daudzās Vidusjūras baseina tautu kultūrās eksistēja līdzīgi sociāli pasākumi ar simpozijam raksturīgajām iezīmēm. Simpoziju vai tam ekvivalentas kopīgās maltītes praktizēja ebreji, grieķi, ēģiptieši un romieši, un citas tautas. Romieši, kā zināms, lielu daļu no savas kultūras un tradīcijām ir aizguvuši tieši no Senās Grieķijas mantojuma,

³⁶ Henderson, W.J., *Op.cit.*, p. 10.

³⁷ Hobden, F., *Op.cit.*, p. 1.

izņēmums nav arī simpoziji, kas, kaut gan transformēts, ieņēma nozīmīgu lomu arī romiešu sabiedriskajā dzīvē.

Plūtarhs (*Lucius Mestrius Plutarchus*), grieķu izcelsmes Romas pilsonis, savā darbā *Galda sarunas (Quaestiones Convivales)*, ir rakstījis par Romas impērijas laikā piekopto simpozija tradīciju, sakot, ka romieši (...) *atceras kāda patīkama vīra trāpīgo izteikumu, kurš vakariņojis viens un teicis, ka viņš šodien ir paēdis, bet nav vakariņojis, tādējādi norādīdams uz to, ka vakariņojot vienmēr nepieciešama draudzīga kompānija*³⁸. Izvērtējot šo Plūtarha dokumentēto teicienu, var secināt, ka autors cenšas vērst sava lasītāja uzmanību uz to, ka ēšana un vakariņošana ir divas dažādas lietas. Arī romieši ir izpratuši un piekropuši šo atziņu, kas eksistējusi jau Senajā Grieķijā, un saskatījuši atšķirību starp ikdienišķu ēdienreizi, lai novērstu izsalkumu, un ēšanu kā sociālu pasākumu. Šajā kontekstā, termins *vakariņot* sevī ietver noteiktu ģērbšanās stilu, galda klāšanu, maltītes pasniegšanas kārtību, ēdiena izvēli, etiķeti, jeb, kā tika noskaidrots iepriekšējā darba nodaļā, - visu, kas raksturīgs simpozijam.

Tāpat kā grieķu simpoziji, arī romiešu rīkotās dzīres (*comissatio/convivium/cena*) ilga vismaz trīs stundas, ņemot vērā, ka abām šīm tautām simpoziji nebija tikai kopīga maltītes ieturēšana, bet gan sastāvēja no vairākiem komponentiem – ēšanas, vīna baudīšanas, izklaides un sarunām. Kā viena no atšķirībām starp grieķu un romiešu simpoziju, minams tas, ka romiešu dzīrēs netika ievērota secība, vīns tika baudīts kopā ar maltīti un paralēli mielastam, viesus priecēja izklaidētāji³⁹, taču spriežot pēc literāro tekstu liecībām, šī nav uzkrītošākā pazīme, kas veido atšķirību starp abu tautu dzīrošanas ieradumiem.

Klasiskajā simpozija tradīcijā kā viena no tās raksturiezīmēm ir minama mērenība visās sfērās. Toties Romas impērijas laika aristokrātija ieguva sliktu slavu tieši par savām pārmērībām pie galda. Alkohola lietošana bez mēra sajūtas un rijība, apvienojumā ar bagātīgiem simpozijiem, bija kļuvusi par tik nopietnu romiešu tautas problēmu, ka tika izdoti īpaši likumi, kas regulēja naudas limitu, kāds varēja tikt tērēts individuālo dzīru rīkošanā. Tomēr neraugoties uz šiem simpoziju regulējošajiem likumiem, sūdzības par mērenības trūkumu turpinājās, jo sevišķi no satiristu puses.⁴⁰ Petronijs un Lūkiāns ir tikai pāris Romas impērijas laika satiru autori, kas savos darbos kritizējuši simpoziju un tā radītās sekas sabiedrībā. Arī vairāki izglītoti vīri un filozofi ir rakstījuši par simpozija negatīvo ietekmi un

³⁸ Plutarch, *Plutarch's Moralia in fifteen volumes*, Vol.9, (trans. C.B. Frank). London: Heinemann, 1957, p. 5.

χαρίεντος ἀνδρός καὶ φιλανθρώπου λόγον ἔχουσι Ῥωμαῖοι διὰ στόματος, ὅστις ἦν ὁ εἰπών, ἐπεὶ μόνος ἐδείπνησε, 'βεβρωκέναι, μὴ δεδειπνηκέναι σήμερον.' ὡς τοῦ δείπνου κοινωνίαν καὶ φιλοφροσύνην ἐφηδύνουσαν ἀεὶ ποθοῦντος. (Plut. *Quaes.Conv.*7.0.1)

³⁹ Smith, D.E., *From symposium to Eucharist: the banquet in the early Christian world*. Minneapolis: Fortress, 2002, p. 22.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 37.

pilsoņu degradāciju kopumā. Piemēram, romiešu karaspēka vadonis un filozofs Plīnijs Vecākais (*Gaius Plinius Secundus*) ir rakstījis ne tikai par sabiedrības degradāciju kā problēmu, kas pārņēmusi romiešu tautu, bet arī norādījis, ka šo problēmu radījusi pārlietu liela dzīrošana, alkohola patēriņš un mērenības trūkums⁴¹. Vairums antīko autoru uzskata, ka tieši pilsoņu tendence uz pārmērībām un simpoziji ir vieni no galvenajiem iemesliem, kas veicinājis sabiedrības morālo pagrimumu impērijā.

Kaut gan romieši turpināja grieķu aizsākto simpozija literatūras žanru, taču pretēji mierīgajiem un harmoniskajiem grieķu klasiskā simpozija aprakstiem, pārmērīga alkohola lietošana un neprātīga uzvedība, ir galvenās pazīmes, kas raksturo romiešu simpozija literatūru.⁴² Taču šī neprātīgā uzvedība mijas ar aprakstiem par kulturālu un cienījamu pasākumu. Līdz ar to nav iespējams noteikt, vai romiešu dzīres tiešām bijušas nekontrolējamas un vulgāras, vai arī simpozija žanra autori savos darbos radījuši pārspīlētos, neobjektīvus dzīru attēlojumus. D.E.Smits (*D.E.Smith*) uzskata, ka šie pretstati, kas raksturīgi simpozija attēlojumam romiešu literatūrā, norāda uz to, ka literatūras liecības neatbaidīja romiešu dzīru ainu. Šie avoti, kas saglabājušies līdz mūsdienām, piedāvā tikai milzīgus pārspīlējumus un īsu ieskatu reālajā romiešu simpozija norisē.⁴³ Kā spilgts piemērs minamas Trimalhiona dzīres Gāja Petronija Arbitra (*Gaius Petronius Arbitr*) satīriskajā romānā *Satirikons* (*Satyricon*). Šajā darbā jauno bagātnieku rupjā uzvedība un neaptēstība tiek vēl vairāk pārspīlēta ar pārmērīgi rūpīgo ēdienkartes aprakstu. Taču šajā Petronija *Satirikonā* atrodama arī vērtīga informācija par dzīru ideoloģisko funkciju Romas impērijas laika sabiedrībā.

Nepieciešams akcentēt, ka Petronija *Satirikons* tiek uzskatīts par Menipa satiras žanra pārstāvi⁴⁴. Menipa satirai raksturīgs parodēt citus literatūras žanus, attēlot dievu un varoņu trūkumus, mirstīgo saskarsmi ar dievišķo pasauli un nopietni-smieklīgā aspekts. Tieši šīs iezīmes mazākā vai lielākā mērā satur arī simpozija literatūras žanrs, līdz ar to iespējams runāt par abu šo žanru savstarpējo saikni.⁴⁵ Saturiski šo žanru veido fantastiski ceļojumi un tēli, nereālas vietas un autora pašironija, kad šī fantastiskā ceļojuma rezultātā netiek sasniegts plānotais, taču neiespējamais, mērķis. Simpozija literatūra savā būtībā nav nedz fantastiska, nedz izsmej autoru, tā vēsta par zināšanu vērtību un to spēku reālajā pasaulē, taču, līdzīgi kā Menipa satirā, smieklus rada filozofu karstās diskusijas, kas bieži vien noved pie strīdiem, un

⁴¹ Pliny the Elder, *The Natural History*. Ed. Bostock, J. London: Taylor and Francis, 1855, p. 325.

⁴² Smith, D.E., *Op.cit.*, p. 32.

⁴³ *Ibid.*, p. 32.

⁴⁴ Rimell, V., Petronius, satire, and the novel. In: *The Cambridge Companion to Roman Satire*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 164.

⁴⁵ Стрельникова, И., *Op.cit.*, стр. 137.

dzīru viesu izlikšanās par vizziņoņiem. Menipa satira sevī var iekļaut ainu no simpozija, bet pati nekļūt par simpozija žanru⁴⁶, kā tas vērojams Petronija *Satirikonā*.

Romas impērijas laikā, Nērona valdīšanas laikā, Gājs Petronijs Arbitrs (27.-66.g.) bija imperatora galma loceklis, vēlāk arī konsuls. Petronija satīriskais darbs *Satirikon*s ir tapis 1.gs. otrajā pusē un tas tiek uzskatīts par vienu no mīklainākajiem Romas impērijas laika darbiem, jo nav zināms, ne kas to īsti ir sarakstījis, ne arī kāpēc; līdz mūsdienām šis darbs nav saglabājies pilnībā, tam iztrūkst sākuma un beigu daļas. Par romāna autoru tiek uzskatīts Gājs Petronijs Arbitrs, taču par autora identitāti ir šaubas.⁴⁷ Romāna sižetiskais risinājums notiek Romas impērijas dieviddaļā, tā galvenie varoņi - Enkolpijs, viņa draugs Askilts un iecerētais Gitons - tiecas līdzināties mītiskajiem varoņiem, dodoties ceļojumā pa Romas dienvidiem, nonākot neskaitāmās, komiskās situācijās un piedzīvojot dažādas ar mīlestību saistītas problēmas. Apjomīgākā daļa, kas pilnībā saglabājusies līdz mūsdienām, ir turīga brīvvalstā verga Trimalhiona rīkotās dzīres (*Cena Trimalchionis*), uz kurām tiek ielūgti arī romāna galvenie varoņi. Tieši šī simpozija aina Petronija *Satirikonā* ir spilgts Menipa satiras žanra piemērs, taču nav zināms, vai Petronija mērķis ir bijis parodēt kādu konkrētu klasiskā simpozija literatūras darbu vai parodēt simpoziju kā kultūrfenomeni.⁴⁸

Kopš simpozija pirmssākumiem un tā uzplaukuma Antīkajā Grieķijā ir pagājuši vairāki gadsimti, mainījies ir ne tikai pats simpozijš kā sabiedrīskis pasākums, bet arī tā atspoguļošanas veids literatūrā. Idillisko vidi ir nomainījis haoss, uzvedības normas tiek pārkāptas un pārmērība valda visās jomās. Dzīrošana Romas impērijas laikā bija kļuvusi par sabiedrības nelaimi, kas degradēja tautu un tā plaši tika apspriesta dažāda žanra autoru darbos, īpašu cieņu izpelnīdamies tieši no satiristu puses. Satira kā literārais žanrs to autoriem pavēra plašas iespējas paust savu negatīvo attieksmi pret simpoziju, slēpjot savu kritiku aiz parodētiem simpozija elementiem un uzjautriņošām ainām. Arī Gājs Petronijs, kā viens no Menipa satiras žanra pārstāvjiem, savā darbā *Satirikon*s ir izmantojis simpozija motīvu. Tieši simpozija teksta fragmentā no *Satirikona*, Trimalhiona dzīrēs, darba turpmākajā izpētes gaitā, tiks aplūkotas un analizētas klasiskā simpozija tradīcijas recepcijas specifika Romas impērijas laika literatūrā.

⁴⁶ Relihan, J.C., Rethinking the History of the Literary Symposium. In: *Illinois Classical Studies*, XVII, 2, 1992, pp. 228-229.

⁴⁷ Severy-Hoven, B., *The Satyrical of Petronius: An Intermediate Reader with Commentary and Guided Review*. Norman: University of Oklahoma Press, 2014, p. 9.

⁴⁸ Relihan, J.C., *Op.cit.*, p. 229.

3. SIMPOZIJS PETRONIJA *SATIRIKONĀ* – STRUKTŪRELEMENTI UN TO IZVĒRTĒJUMS

Romas impērijas laika simpozija atspoguļojumi literatūrā krasi atšķīrās no harmoniskās dzīru atmosfēras, ko sengrieķu autori uzbūra savos darbos. Arī Petronija satīriskajā romānā *Satirikons* atspoguļotā dzīru vide ir komplicēta un haotiska, taču, aplūkojot Trimalhiona simpoziju grieķu simpozija kontekstā, iespējams saskatīt vairākas klasiskā simpozija tradīcijas raksturiezīmes, kuras, kaut gan ar izmaiņām, Petronijs atspoguļojis savā darbā. Par to, ka autors izmantojis grieķu simpozija motīvu, liecina fakts, ka Petronija *Satirikonā* dzīru ainā saskatāmas vairākas līdzības ar Platona *Dzīrēm* un to elementiem, piemēram, saskatāma aluzivitāte starp abu simpoziju nelūgtajiem viesiem. Tomēr A.Kamerons (*A.Cameron*) norāda, ka, neraugoties uz šīm līdzībām starp abiem darbiem, *Satirikonā* Trimalhiona dzīres ir parodija par grieķu simpozija tradīciju, nevis parodija par kādu konkrētu simpozija literāro žanru pārstāvošo darbu⁴⁹. Līdz ar to turpmākajā darba gaitā *Satirikonā* dzīru aina netiks apskatīta kā parodija par kādu konkrētu simpozija literāro darbu, bet gan Trimalhiona rīkotās viesības tiks aplūkotas grieķu simpozija tradīcijas kontekstā.

Tradicionālā simpozija elementu parodēšana, izmainot to funkciju un raksturiezīmes, liek domāt, ka Petronijs izmantojis F.J.Lelijvrē parodēšanas metodi, *kurā parodists atdarina oriģinālā darba stilu un domu, mainot tā raksturiezīmju nozīmīgumu, taču šajā tehnikā parodists stingri nepieturas pie viena konkrēta darba fragmenta*⁵⁰. Petronijs nav centies parodēt kādu konkrētu darbu vai visas klasiskā simpozija iezīmes, kas sasaucas ar metodes uzstādījumu, ka parodists nepieturas pie kāda konkrēta fragmenta. *Satirikonā* dzīru ainā, aplūkojot to grieķu simpozija kontekstā, ir redzams, ka Petronijs ir izmantojis simpozija motīvu un tā dažas tā raksturiezīmes; dažas no tām tiek izceltas, pat pārspīlētas, savukārt citas ieņem tikai fona lomu dzīru sižetiskajā risinājumā.

Satirikonā dzīru tekstā nav iespējams nodalīt klasiskā simpozija elementus no parodētajiem klasiskā simpozija elementiem; gandrīz ikviens simpozija struktūrelementa atspoguļojums sevī ietver parodiju. Turpmākajā darba gaitā šīs *Satirikonā* atspoguļotās klasiskā simpozija raksturiezīmes tiks aplūkotas, izmantojot dzīru dalībnieku tēlu atklāsmi un vēstītāja sniegto informāciju par Trimalhiona dzīru norisi. *Satirikonā* ietvertos simpozija struktūrelementu teksta fragmenti, sagrupēti attiecīgās apakšnodaļās, tiks salīdzināti ar

⁴⁹ Cameron, A., Petronius and Plato. In: *Classical Quarterly*, Vol.19. Cambridge: Cambridge University Press, 1969, p. 368.

⁵⁰ Lelièvre, F.J., *Op.cit.*, p. 68.

ekvivalentiem elementiem no grieķu simpozija tradīcijas, tādējādi ļaujot saskatīt atšķirības un līdzības starp tiem un gūt izpratni par parodijas funkcionalitāti Petronija satīriskajā romānā.

3.1. Dzīru dalībnieki

Par Trimalhiona dzīrēm visplašāko iespaidu var gūt aplūkojot tieši dažādos tēlus, kuri piedalījušies simpozijā gan kā viesi, gan vergi, gan izklaidētāji. Petronija *Satirikonā* vēstītāja tēls ir Enkolpijs. Kaut gan Enkolpijs pats nav saticis iepriekš nedz pašu dzīru rīkotāju, nedz kādu no tā viesiem (neieskaitot savu skolotāju Agamemnonu, draugu Askiltu un iemīļoto Gitonu), Enkolpijs kā vēstītāja tēls neieslīgst daudzo dzīru dalībnieku tēlu raksturošanā. Tai skaitā arī fiziskā izskata aprakstu ir pavisam maz, tie ir vispusīgi un nav koncentrēti uz detaļām. Simpozija literārais žanrs tiek dēvēts arī par dzīru dialogiem, kas norāda uz tā strukturālo uzbūvi, kas klasiskajā tradīcijā gandrīz vienmēr tiek veidota dialoga formā. Petronijs šādu metodi tikpat kā nav izmantojis, Trimalhiona dzīru teksts sastāv no plašiem apkārtnes un notikumu aprakstiem un gariem tēlu monologiem. Tieši šie monologi ir bagātīgākais informācijas avots, no kura var gūt iespaidu gan par pašu runātāju, viņa personību, interesēm, gan arī nojaust runātāja attieksmi pret citiem dzīru dalībniekiem. Ne tikai runā iztirzātās tēmas, bet arī paša runātāja izmantotā leksika un valodas stils sniedz priekšstatu par viņa izglītības līmeni un konkrētā tēla piederību kādam sociālajam slānim. Taču arī Enkolpija vēstījums netieši atklāj vairāku tēlu rakstura iezīmes, kas atspoguļojas viņu darbībā.

Ielūgto viesu skaits ir netipiski liels, tie ir septiņpadsmit cilvēki, kas izvietoti divos triklīnijos (*triclinium*). Triklīnijs sastāv no trim dīvāniem, kas izvietoti ap kvadrātveida galdu⁵¹, viena galda mala ir atstāta brīva, lai vergi varētu sagaidīt un apkalpot sēdošos viesus. Pirmajā triklīnijā bija izvietoti svarīgākie dzīru viesi: Diogens, Prokuls, Skintilla, Fortūnata, Habins, Agamemnons, Enkolpijs, Hermērs, Askilts un Trimalhions. Otrajā triklīnijā tika sēdināti mazāk nozīmīgi viesi: Dāma, Seleiks, Filērs, Ganimēds, Ehions, Nīkers un Plokams. *Satirikona* tekstā nav sniegtas pietiekamas norādes, lai varētu precizēt visu viesu izvietojumu triklīnijos.

Neskaitot viesus un nama saimniekus, dzīrēs piedalās arī izklaidētāji un vergi, vismaz vēl astoņas personas, taču konkrētu skaitu nav iespējams noteikt, jo daudzi vergi Trimalhiona dzīru sižetā parādās tikai epizodiski un netiek nosaukti vārdos.

⁵¹ Veitmane, K., Čerfāse, H., Novackis, H., Apinis, A., *Latīņu – latviešu vārdnīca*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1955, 952.lpp.

Trimalhiona dzīru dalībniekus iespējams iedalīt pēc to pārstāvētā sociālā slāņa: brīvlaistie vergi, izglītotie viesi un vergi. Šāds iedalījums ļaus izvērtēt, vai Trimalhiona dzīrēs atspoguļotajiem tēliem, kas pārstāv vienu sociālo slāni, piemīt arī citas kopīgas iezīmes.

3.1.1. Brīvlaistie vergi

Petronija *Satirikona* dzīru ainu pavisam noteikti nevar nosaukt par aristokrātisku banketu, jo Trimalhiona simpozijā dzīrojošie viesi lielākoties ir brīvlaistie vergi. Ņemot vērā, ka pats dzīru rīkotājs Trimalhions ir brīvlaistais vergs, ir likumsakarīgi, ka lielākā daļa no Trimalhiona draugiem, kas apmeklē viņa rīkotās viesības, ir tieši šī sociālā slāņa pārstāvji, kas ir netipiski simpozija tradīcijai. Trimalhionu, viņa sievu Fortūnātu un abu nama saimnieku draugus vieno ne tikai kopīga izcelsme, bet arī dzīves uzskati, intereses un manieres. Izvērtējot kopēju dzīru atmosfēru, var secināt, ka arī izglītības līmenis dzīrojošajiem ir zems, viesi sajūsminās par nepiedienīgām sarunām, vulgāru izklaidi un materiālajām vērtībām.

Nama saimnieki Trimalhions un Fortūnata, viņu tuvākie draugi Habins un Skintilla, ir tie *Satirikona* personāži, pēc kuru atspoguļojuma tekstā var spriest par brīvlaisto vergu raksturiezīmēm un uzvedības tendencēm Petronija *Satirikonā*, kas sava lielā skaita dēļ dominē Trimalhiona rīkotajās viesībās.

Pats kolorītākais tēls, kas atspoguļots Petronija dzīru ainā, ir Trimalhions, kurš ir arī dzīru rīkotājs un nama saimnieks. Par Trimalhiona izcelsmi šaubu nav – pats namatēvs simpozija laikā vairakkārt norāda uz savu veiksmi, kas no verga viņu padarījusi par turīgu un cienījamu personu. Par savu pagātni verga statusā Trimalhions nekaunas, pat lepojas, ka spējis tik daudz sasniegt. Namatēvs to uzsver gan savos monologos, gan viņa veiksmē tiek atspoguļota sienu apgleznojums un mājas interjerā.

Erat autem venalicium cum titulis pictum, et ipse Trimalchio capillatus caduceum tenebat Minervaque ducente Romam intrabat. Hinc quemadmodum ratiocinari didicisset, denique dispensator factus esset, omnia diligenter curiosus pictor cum inscriptione reddiderat. (Sat.29.3-5)

Uz apzīmētās sienas bija [attēlots] vergu tirgus, pats Trimalhions ar gariem matiem turēja Merkura zizli un, Minevras pavadīts, ienāca Romā. Tālāk, kā viņš iemācījies rēķināt un visbeidzot kā kļuvis par īpašumu pārvaldnieku, talantīgs gleznotājs zīmējumā visu precīzi attēlojis.

Šis izmērā apjomīgais sienas apgleznojums Trimalhiona namā piesaista Enkolpija uzmanību pa ceļam uz ēdamzāli. Mājas saimnieks tik ļoti lepojas ar saviem sasniegumiem un

augsto dzīves līmeni, ka jebkādā veidā cenšas vērst pārējo uzmanību uz šo faktu. Kad viesi iejutušies dzīru vidē un vīns atraisījies mēles, Trimalhions uzsāk garu monologu, kurā detalizēti pavēsta klātesošajiem par to, kā kļuvis par, viņaprāt, tik svarīgu un ietekmīgu vīru (Sat.75-76). Šajā Trimalhiona runas fragmentā tiek atklāta arī viņa nodarbošanās, kas viņu padarījusi tik bagātu:

Bene emo, bene vendo. (Sat.75.9)

Labi pārku, labi pārdodu.

Trimalhiona veiksmes atslēga uz bagātīgu dzīvi ir tirgošanās, kas antīkajā sabiedrībā tika uzskatīta par nepieņemamu nodarbošanos. Par šo namatēva profesiju galvenie varoņi varēja nojaust, kad aplūkoja sienas gleznojumu, kurā Trimalhions bija attēlots ar tirgotāju dieva Merkura atribūtu – zizli – rokās. Trimalhions lepojas ar savām veiksmīgajām tirgošanās prasmēm, sakot ka:

quicquid tangebam, crescebat tanquam favus. (Sat.76.8-9)

Jebkam, kam pieskāros, izauga kā medus šūnas.

Trimalhions ir ļoti apmierināts ar savu dzīvi un nodarbošanos, viņš sevi uzskata par tādu personu, kurai citi vēlētos līdzināties. Kā arī namatēvs vēlas panākt, lai klātesošie uztvertu viņu kā cienījamu, izglītotu un veiksmīgu, tāpēc visu dzīru laikā vērš viesu uzmanību uz dažādām lietām, kas varētu radīt apbrīnu un, iespējams, pat skaudību. Lai gan dzīru viesi paši saprot, ka tikai turīgam cilvēkam var piederēt šāds īpašums, tik iespaidīgs vergu skaits un finanses, lai noorganizētu bagātīgas dzīves, Trimalhiona lielīšanās regulāri atspoguļojas gan viņa rīcībā, gan runā. Šī pārākuma izrādīšana nonāk līdz absurdaī situācijai, kad Trimalhions liek atnest svarus, lai pierādītu savu un Fortūnatas zelta rotaslietu vērtīgumu.

Inquit „(...) Sex pondus et selibram debet habere. Et ipse nihilo minus habeo decem pondus armillam ex millesimis Mercurii factam.” Ultimo etiam, ne mentiri videretur, stateram iussit afferri et circumlatum approbari pondus. (Sat.67.7-8)

Viņš teica: „Vajadzētu būt sešas ar pusi mārciņas. Un pašam ir aprocēs ne mazāk par desmit mārciņām, kas no Merkura tūkstošiem radītas.” Visbeidzot, lai neuzskatītu, ka viņš melo, svarus pavēlēja atnest un pēc kārtas svaru pierādīja.

Trimalhions ir apsēsts ar naudu un sev piederošā izrādīšanu pārējiem. Namatēvs šķietami nesaprot savu pārlieko materiālismu un jūsmo par savām bagātībām, kas, savukārt, liecina par to, ka Trimalhiona vērtību sistēmā augstāko vietu ieņem tieši nauda, pārējās dzīves

vērtības ir otršķirīgas. Šajās dzīrēs, pretēji simpozija tradīcijā valdošajiem uzskatiem, par galveno vērtību tiek uzskatīta nauda, nevis zināšanas. Arī citus cilvēkus Trimalhions vērtē tieši pēc naudas daudzuma:

Credite mihi: assem habeas, assem valeas; habes, habeberis. (Sat.77.6)

Ticiet man: cik daudz tev ir, tik vērtīgs tu esi; tu tiks uzskatīts par to, kas tev pieder.

Šajā teksta fragmentā izpaužas Trimalhiona aprobežotība – viņš uzskata, ka dzīvē galvenais ir nauda, pārējās kvalitātes, piemēram, izglītība un ētiskais aspekts, ir maznozīmīgi. Šāda cilvēku vērtēšana ir pretrunā ar kalokagatijas principu, kas valdīja antīkajā sabiedrībā un iezīmēja harmonisku līdzsvarotību starp fizisko un garīgo skaistumu. Šajās dzīrēs cilvēki tiek vērtēti pēc tā, kas viņiem pieder, nevis pēc kvalitātēm, kas viņus raksturo. Tai pat laikā, Trimalhions cenšas izlikties par inteligentu pilsoni, kam sveša nav nedz dzeja, nedz antīkais mantojums. Tomēr namatēvs neskaitāmas reizes pieļauj kļūdas, kas norāda uz viņa zināšanu trūkumu par lietām un faktiem, kas būtu jāpārzina ikvienam Romas impērijā dzīvojošajam. Trimalhions ir tipisks jaunbagātnieks, kam pieder bagātības, bet kuram nepiemīt turīgu ļaužu uzvedība un kultūra. Trimalhiona ekstravagantās dzīres ir bezgaumīgs mēģinājums līdzināties tradicionālo aristokrātisko banketu elegancesi un harmoniskumam. Aristokrātiskajos simpozijos bija ierasts diskutēt par mākslu un literatūru, tāpēc arī Trimalhions cenšas par to runāt savās dzīrēs.

Cassandra occidit filios suos. (Sat.52.1)

Kasandra nogalināja savus bērnus.

Runādams par literatūru, Trimalhions vēsta klātesošajiem par Kasandru, kas nogalinājusi savus bērnus, kaut gan antīkie literārie avoti norāda, ka tā ir bijusi Mēdeja, nevis Kasandra. Šāda nezināšana, kas rada neprecizitātes mitoloģijas atspoguļojumā, atklājas gandrīz ikvienā Trimalhiona runā, kurā viņš izmanto kādu motīvu no antīkās literatūras vai mitoloģijas. Līdzīgi, namatēvs sasaista arī Trojas ieņemšanu un Hanibalu⁵², kaut gan Trojas karš noticis vairākus gadsimtus pirms Hanibala dzimšanas, un vēsta par Daidalu, kurš būvējis Trojas zirgu⁵³. Trimalhiona neizglītības un mitoloģijas nepārzināšanas dēļ, pilnīgi atšķirīgi sižeti tiek savērpti vienā stāstā. Kaut gan ir skaidrs, ka Trimalhions nespēj pavēstīt neko atbilstošu patiesībai, viņš turpina sevi uzskatīt par literatūras speciālistu un salīdzina divu autoru – Cicerona un Publija Sīra – darbus:

⁵² *cum Ilium captum est, Hannibal, homo vafer et magnus stelio, (...)* (Sat.50.5)

⁵³ *Daedalus Niobam in equum Troianum includit.* (Sat.52.3)

Ego alterum puto disertiozem fuisse, alterum honestiozem. (Sat.55.5)

Es uzskatu, ka pirmais ir daiļrunīgāks, otrais cēlāks.

Taču arī šim Trimalhiona uzskatam nav nekāda pamatojuma vai argumentācijas, tās ir tukšas runas, lai parādītu dzīru viesiem, ka viņš ir ne tikai bagāts un ietekmīgs, bet interesējas un pārzina arī antīko literatūru un kultūrvēsturisko mantojumu. Tomēr Trimalhiona zināšanas par šīm tēmām ir vājas. Liekot māksliniekam uz sienas uzgleznot Homēra *Īliadu* un *Odiseju* līdzās gladiatoru cīņām, atklājas Trimalhiona uzskats, ka nežēlīgās gladiatoru cīņas ir vienlīdz vērtīgas ar Homēra daiļdarbiem. Līdz ar to var secināt, ka namatēvam nav nekādas izpratnes par mākslu un literatūru, taču mēģinājumi uzsākt diskusijas par šīm tēmām šķietami atgādina filozofiskās diskusijas grieķu simpoziju laikā.

Neizglītība ir tikai viena no pazīmēm, kas raksturo Trimalhionu. Viņa absurdās runas mijas ar vēl absurdāku uzvedību, jo sevišķi, kad netiek ievērota mērenība vīna lietošanā. Bērnišķīgi izgājieni, rupja attieksme pret sievieti un vergiem, nepiedienīgas izdarības un necieņa pret viesiem no Trimalhiona puses ir manāmas visā dzīru gaitā.

Par Trimalhiona izcelsmi, rakstura iezīmēm un uzskatiem var spriest gan pēc paša tēla runātā, gan pēc vēstītāja sniegtās informācijas. Namatēvs cenšas uzsvērt savu bagātību, kaut gan tas pats par sevi ir redzams. Tāpat viņš cenšas akcentēt to, ka ir izglītots un kulturāls, taču viņa zināšanas un uzvedība pierāda to, ka tie ir tikai Trimalhiona uzskati pašam par sevi, kas neatbilst patiesībai, viņa pašvērtējums ir pārāk augsts. Savā uzvedībā Trimalhions ir vulgārs un rupjš, viņš nepārzina nedz vēsturi, nedz literatūru, nedz antīko mitoloģiju. Ar savām neargumentētajām un haotiskajām runām par šīm tēmām, Trimalhions atstāj par sevi negatīvu iespaidu – viņš cenšas izlikties par to, kas patiesībā nav, un tas ir labi redzams.

Kā viens no nozīmīgākajiem un svarīgākajiem Trimalhiona dzīru viesiem minams Habins, kas kopā ar vairākiem pavadoņiem ierodas novēloti un šajā simpozijā pilda nelūgtā viesu funkciju. A.Kamersons (*A.Cameron*) norāda uz vairākām līdzībām starp Platona darbā *Dzīres* atspoguļoto Alkibiādu un Petronija Habinu, abi šie tēli autoru darbos ir novēlojušies viesi. Tomēr Kamersons uzsver, ka Petronijs nav centies parodēt Platonu vai kādu citu konkrētu autoru, darbu vai tēlu, bet gan smalki pārveidojis plaši zināmu literāro motīvu – simpozija motīvu –, lai viņa lasītāji to atpazītu un novērtētu.⁵⁴

Trimalhiona reakcija uz šī vīra ierašanos liecina, ka Habins nav nelūgts viesis, bet gan gluži pretēji – gaidīts, taču novēlojies draugs. Habina pompozā ierašanās jau tuvu simpozija beigām pārsteidz viesus, tai skaitā arī Enkolpiju.

⁵⁴ Cameron, A., *Op.cit.*, pp. 367-368.

Inter haec triclinii valvas lictor percussit, amictusque veste alba cum ingenti frequentia comissator intravit. Ego maiestate conterritus praetorem putabam venisse. Itaque temptavi assurgere et nudos pedes in terram deferre. (Sat.65.3-5)

Pie ēdamzāles durvīm piekļauvēja liktors, un baltās drānās tērpies vīrs kopā ar vairākiem pavadoņiem ienāca. Es, izbijies no svinīguma, domāju, ka prētors ir ieradies. Tāpēc cenšos piecelties un nolikt kailās pēdas uz zemes.

Enkolpija reakcija un satraukums, kad Habins ierodas dzīru norises vietā, liecina, ka pirmais iespaids par novēlojušos viesi ir pozitīvs. Viņa baltās drānas un lielais pavadoņu pūlis liek noturēt Habinu par prēturu. Taču kā vēlāk izrādās, pirmais iespaids par Habinu tiešām ir bijis kļūdainis, viesis ir novēlojies, jo apmeklējis pirms tam kādas citas dzīres un Trimalhiona rīkotajās viesībās ieradies jau manāmi iereibis⁵⁵. Galvenos varoņus ar jaunpienākušo viesi iepazīstina nekavējoties:

Habinnas sevir est idemque lapidarius, qui videtur monumenta optime facere. (Sat.65.5)

Habins ir viens no seviriem un arī akmeņkalis, tiek uzskatīts, ka viņš rada visizcilākos kapu pieminekļus.

Enkolpijs tiek informēts ne tikai par Habina nodarbošanos un ietekmīgo stāvokli sabiedrībā, bet šī informācija akcentē to, ka Habins ir tikpat nozīmīga persona šajās dzīrēs kā Trimalhions. Atbilstoši simpozija tradīcijai, arī šajās dzīrēs, pildot nelūgtā viesu funkciju, Habins tiešām rada izmaiņas dzīru norisē. Ar savu ierašanos Habins ir panācis, ka Trimalhiona un dzīru viesu uzmanība galvenokārt ir koncentrēta tieši uz viņu. Būdam Trimalhiona draugs, Habins šajās dzīrēs bauda īpašu labvēlību.

praetorio loco se posuit con tinuoque vinum et caldam poposcit. (Sat.65.7-8)

Prētora vietā sevi apsēdināja, vienlaikus vīnu un siltu ūdeni pieprasīja.

Vieta, kas rezervēta Habinam pie dzīru galda, ir goda vieta, kura parasti bija paredzēta prētoriem. Fakts, ka pati cienījamākā sēdvietā tiek taupīta konkrētam viesim, šajā gadījumā Habinam, norāda uz to, ka Trimalhionam šis viesis ir īpaši tuvs draugs, kuram namatēvs vēlas izrādīt pienācīgu godu. Habins uzrunā Trimalhionu vārdā, par Gāju, kas vēl vairāk akcentē abu tuvās un draudzīgās attiecības.

„Sed narra mihi, Gai, rogo, Fortunata quare non recumbit?” (Sat.67.1-2)

⁵⁵ iam ebrius (Sat.65.7)

„Bet atbildi man, Gāj, es jautāju, kāpēc Fortūnata nav pie galda?”

No šī fragmenta var secināt, ka Habins draudzību ir nodibinājis ne tikai ar namatēvu. Arī Trimalhiona sieva Fortūnata ir starp tiem cilvēkiem, kuru klātbūtni Habins vēlas dzīrēs. Viesim Fortūnatas klātbūtne pie dzīru galda ir tik svarīga, ka viņš pat uzstāda ultimātu klātesošajiem, bērnišķīgi piedraudot doties prom, ja vien Fortūnata viņiem tūlīt pat nepievienosies:

“Atqui” respondit Habinnas “nisi illa discumbit, ego me apoculo” et coeperat surgere (Sat. 67.3)

„Tādā gadījumā”, atbildēja Habins, „ja viņa nesēdīsies pie galda, es došos prom”, un sāka celties kājās

Habina attieksme pret nama saimniekiem ir draudzīga, viņus vieno ne tikai naudas un materiālo vērtību pārpilnība, bet arī kopīgas intereses un rakstura iezīmes, kas pierādās turpmākajā simpozija gaitā.

Kaut gan sākotnēji Habins ir atstājis labu iespaidu par sevi, turpmākajā dzīru norisē viņš to pamanās sabojāt. Būdams turīgs pilsonis, Habins ir pārlietu skops un sīkumains. Šīs negatīvās rakstura iezīmes vairākkārt tiek atklātas dažādās tekstvietās un situācijās:

Sed tamen suaviter fuit, etiam si coacti sumus dimidias potiones super ossucula eius effundere. (Sat.65.11)

Bet tomēr tas bija baudāmi, kaut gan bijām spiesti pusi no dzērieniem pārliet viņa nožēlojamajiem kauliem.

“Quid?” inquit Habinnas “excatarissasti me, ut tibi emerem fabam vitream. Plane si filiam haberem, auriculas illi praeciderem. Mulieres si non essent, omnia pro luto haberemus; nunc hoc est caldum meiere et frigidum potare.” (Sat.67.10)

„Ko?”, pārjautāja Habins, „tu terorizēji mani, lai nopērku tev šīs stikla pupas. Es saku skaidri – ja man būtu meita, es viņai ausis nogrieztu. Ja sievietes neeksistētu, mums viss būtu dubļu lētumā; tagad dodam vairāk nekā saņemam.”

Sūdzēdamies un būdams neapmierināts par to, ka iepriekšējās dzīrēs nācies izliet pusi no vīna trauka uz mirušā kauliem, Habins atklāj ne tikai savu sīkumainību un pārlietu lielo skopumu, bet arī akcentē to, ka senās tradīcijas un reliģiskos rituālus viņš neciena un tos ievēro tikai piespiedu kārtā. Otrajā teksta fragmentā Habins pauž neapmierinātību ar sieviešu dzimumu, norādot, ka sievietes pārāk dārgi izmaksā, jo sevišķi viņa sieva Skintilla, kura

izlūgusies sev auskarus, kas nicinoši tiek nodēvēti par *stikla pupām*. Pēc Habina domām, sievietes tikai tērē savu vīru naudu, pretī neko nedodot. Savu viedokli viesis pamato ar rupju izteikumu, ka, ja viņam būtu meita, viņš tai nogrieztu ausis, lai tik nebūtu jāpērk auskari. Habina tēls Trimalhiona dzīrēs nav atspoguļots tik detalizēti un daudzpusīgi kā Trimalhiona tēls, bet no informācijas, kas pieejama par šo dzīru viesi, var secināt, ka Habina apsēstība ar naudu un mantkārība izpaužas daudz lielākā mērā kā namatēvam.

Habins starp viesiem negatīvi izceļas ne tikai ar saviem komentāriem par sieviešu liekēdību, bet arī viņa uzvedība un runas manieres nav atbilstošas līdz šim ierastajai un tradicionālajai dzīru videi, kādu to atspoguļo sengrieķu simpozija literatūra.

(...) panem autopsyrum de suo sibi, quem ego malo quam candidum; et vires facit, et cum mea re causa facio, non ploro. (Sat.66.2)

(...) un tumšo maizi no nesijātiem miltiem, kurai es dodu priekšroku labāk nekā baltajai; tā dod spēku un, kad es kārtoju savas lietas, nekliežu.

Zarnu trakta darbības apspriešana un gremošanas traucējumi pavisam noteikti nav tā sarunu tēma, ko vajadzētu apspriest pie klāta dzīru galda. Par šādām vulgārām sarunām klasiskajā simpozijā netika diskutēts, vismaz par to nav saglabājušās liecības. Tomēr Habinam trūkst izpratne par to, kādas ir atbilstošas sarunu tēmas dzīrēs, viņa runātajā tiek atklāti dažādi ikdienas dzīves aspekti, kādu citu dzīru ēdienkartes atspoguļojums un personiskas dabas problēmu iztirzāšana. Tikpat familiāra un vulgāra ir arī Habina rīcība.

Habinnas furtim consurrexit pedesque Fortunatae correptos super lectum immisit. (Sat.67.12-13)

Habins paslepus piecēlās un, Fortūnatas kājas sagrābis, apgāza viņu uz dīvāna.

Nogarlaikojies no sieviešu savstarpējām sarunām, Habins izlemj sevi izklaidēt, paķircinot Fortūnatu. Kaut gan šķiet, ka šāda rīcība ir likumsakarīgas sekas pārmērīgajam vīna patēriņam, tomēr simpozija tradīcijas kontekstā tas ir kaut kas jauns un pavisam neatbilstošs nopietnajām un svinīgajām dzīrēm. Šādas bērnišķīgas izdarības novērojamas ne tikai Habina atspoguļotajā tēlā, bet arī citi dzīru viesi savā uzvedībā vairāk līdzinās maziem bērniem nevis situētiem pilsoņiem, kādiem tiem vajadzētu būt. Iespējams, pie šādas neatbilstošas uzvedības ir vainojama vīna dzeršana bez mērenības sajūtas un tā izraisītais smagais alkohola reibums, taču šādas komiskas ainas tik ļoti iederas kopējā Trimalhiona dzīru atmosfērā, ka tām neviens nepievērš īpašu vērību.

Par Habina izglītību var spriest pēc viņa izpratnes par to, kas ir labi deklamēta poēma. Kad viņa iemīļotais vergs Massa bija citējis vairākas rindas no Vergilija *Eneīdas*, kas mijās ar rindām no rupjajām atelliešu vārsēm, Habins sajūsmināts aplaudēja un neskopojās ar uzslavām.

*vocatum ad se Habinnas basiavit, potionemque illi porrexit et "Tanto melior" inquit
"Massa, done tibi caligas." (Sat.69.5)*

pasaucis pie sevis, Habins viņu noskūpstīja, pasniedza dzērienu un teica: „Ļoti labi, Massa, uzdāvināšu tev zābakus.”

Saimnieks savu vergu apvelta ar skūpstiem, dāsnām dāvanām un nespēj beigt lepoties ar Massas deklamēšanas prasmēm. Šāda Habina sajūsma par Massas absurdo priekšnesumu norāda uz to, ka ne tikai pats vergs nezināja *Eneīdas* rindas, bet arī viņa saimnieks tās nepārzina un uzskata, ka rupjie atelliešu dzejas iespraudumi ir iederīgi Vergilija varoņeposā. Tomēr ir vērts pieminēt, ka arī Trimalhions, kas izliekas zinošs it visās jomās, nepamanīja to, ka Massas deklamācija ir kļūdaina. Sengrieķu simpozijā tik ļoti iecienītie dzejas deklamējumi Trimalhiona simpozijā ir izkropļoti un neprecīzi.

Kaut gan *Satirikonā* nav norādīts, vai Habins ir izbijis vergs, tomēr pēc viņa ciešās draudzības ar namatēvu un līdzības gan uzvedībā, gan raksturā var pieņemt, ka arī šo tēlu var iekļaut starp tiem dzīru viesiem, kas šajā darbā tiek definēti kā brīvlaistie vergi.

Neieskaitot jau aplūkotos *Satirikona* brīvlaisto vergu tēlus, dzīrēs piedalās arī Diogens, Prokuls, Hermers, Ehions, Dāma, Seleiks, Filērs, Ganimēds, Nīkers, Plokams. Šiem tēliem dzīru sižetiskajā risinājumā ir maznozīmīga loma, taču katrs no viņiem saka runu, pēc kurām iespējams spriest par viesu kopējām iezīmēm un šo tēlu funkciju simpozija motīvā.

Ne tikai šajā nodaļā jau aplūkotie, bet arī pārējie brīvlaistie vergi, kuru tēli atspoguļoti Trimalhiona dzīrēs, ir mantkārīgi un vērtē viens otru pēc materiālajām vērtībām. Tai skaitā personas, kas nav klātesošas Trimalhiona dzīrēs, un vēsturiskas personības tiek vērtētas tieši pēc finansiālā stāvokļa. Piemēram, Hermers, kurš sajūsminās ne tikai par Trimalhionam piederošo, Enkolpiju iepazīstina arī ar pārējiem klātesošajiem, galvenokārt akcentējot tieši viņu finansiālo stāvokli:

Vides illum qui in imo imus recumbit: hodie sua octingenta possidet. (Sat.38.7)

Redzi to, kurš tālākajā vietā, tālākajā dīvanā atgūlies? Šobrīd viņam pieder astoņsimts tūkstoši.

Sestertium suum vidit decies, sed male vacillavit. (Sat.38.12)

Viņš bija ieguvis miljonu, bet neveiksme sagrīvoja.

Šāda iepazīstināšana nerada šaubas, ka starp brīvlaistajiem vergiem par augstāko vērtību dzīvē tiek uzskatīta nauda un tās sniegtās priekšrocības. Lielākoties visi šie tēli kļuvuši turīgi ar veiksmīgu darbošanos tirdzniecībā.

Šo dzīru viesu intereses sakrīt ar Trimalhiona interesēm – tie aizrautīgi pārspriež jaunākās baumas, laikapstākļus un pārrunā gladiatoru cīņu izrādes, bet nespēj nošķirt dažādus mitoloģiskos motīvus. Trimalhiona dzīrēs pārsvarā dzirdamas ikdienišķas sarunas, kas ne mazākā mērā nerada iespaidu par to, kas šis simpozijš pildītu izglītojošu vai didaktisku funkciju.

Ņemot vērā, ka brīvlaistie vergi pārstāv zemāko vai vidējo sociālo slāni, viņu lietotā valoda ir ikdienišķa un tuva reāli runātajai Romas impērijas laikā. Petronijs to ir akcentējis, atspoguļojot šo tēlu savstarpējās sarunas un dialogus vulgārajā latīņu valodā. Brīvlaistie vergi savās sarunās izmanto tikai vulgāro latīņu valodu, kurai raksturīga nepareiza gramatiskā izteiksme un specifisks vārdu krājums.

Brīvlaistie vergi pārstāv vienu sociālo kārtu, tiem ir līdzīga pagātne, izglītības līmenis un rakstura īpašības. Ņemot vērā, ka Trimalhiona dzīrēs lielākā daļa no viesiem un pats Trimalhions ir brīvlaistie vergi, var secināt, ka tieši šie tēli veido dzīrēs valdošo atmosfēru. Simpozija tradīcijā dzīres bija aristokrātu privilēģija, šis sabiedrības slānis spēja veidot intelektuālu simpozija vidi, kurā nepiespiestā gaisotnē tika nopietnas sarunas. Toties Petronija atspoguļotie brīvlaisto vergu tēli, kas savā būtībā nav nedz izglītoti, nedz tiem piemīt kulturāla uzvedība, nespēj radīt simpozijam ierasto vidi, kura būtu produktīva dažādu lēmumu pieņemšanā vai veicinātu viesu iesaistīšanos filozofiskās sarunās. Brīvlaisto vergu sarunas ir primitīvas un vulgāras, tās skar tikai ikdienišķas lietas, piemēram, mājāsaimniecības uzturēšanu vai kādas personas aprunāšanu, vai spriešanu par kādam piederošo naudas daudzumu. Kaut gan brīvlaistie vergi cenšas izlikties par aristokrātiskā slāņa pārstāvjiem, viņu uzvedība atklāj viņu patieso būtību. Netiek ievērota mērenība nedz vīna dzeršanā, nedz ēdiena baudīšanā, rupji un aizvainojoši izsaučieni mijas ar vardarbīgām ainām.

3.1.2. Sievietes

Grieķu simpozijš bija pasākums tikai vīriešiem, starp dzīru viesiem nebija sieviešu. Savukārt Trimalhiona dzīru ainā nozīmīgu lomu ieņem brīvlaisto vergu sievas – Fortūnata un Skintilla. Kaut gan arī šīs abas sievietes pieder brīvlaisto vergu sociālajam slānim, tomēr, lai detalizētāk aplūkotu simpozija tradīcijai neraksturīgo viesu-sieviešu tēlus un to iedarību dzīru vidē, tika izvēlēts Fortūnatas un Skintillas tēlu iezīmes apskatīt atsevišķā apakšnodaļā.

Petronijs ir sniedzis plašu ieskatu Trimalhiona sievas Fortūnatas personībā, taču iesākumā par viņu var spriest tikai pēc Trimalhiona un pārējo viesu komentāriem. Vēlāk, kad Trimalhiona namā ierodas novēlojušies viesi – Habins un Skintilla – pēc uzstājīga pieprasījuma Fortūnata pati iesaistās dzīru norisē, par sevi atstājot netiklas un nekulturālas sievietes iespaidu. Dusmu uzplūdā pret savu sievu, Trimalhions atklāj arī Fortūnatas izcelsmi.

“ambubaia non meminit, sed de machina illam sustuli, hominem inter homines feci.”

(Sat.74.13)

„Netikle neatceras, bet viņu pacēlu no vergu tirgus zemes, par cilvēku starp cilvēkiem padarīju.”

Trimalhions uzskata, ka sievai jābūt viņam pateicīgai un pazemīgai, jo tieši viņš Fortūnatu ir izpircis un padarījis par brīvu sievieti. Tāpat kā Trimalhions, Fortūnata ir brīvību ieguvusi vergs, taču, atšķirībā no Trimalhiona, sieviete savu brīvīvaišanu nav panākusi pati, viņu no verga par brīvu cilvēku padarīja Trimalhions. Trimalhiona attieksme pret savu sievu ir neviennozīmīga un dažbrīd pat nonāk pretrunās, dažādās situācijās viņš reaģē krasi atšķirīgi – sākot no lepošanās un slavēšanas līdz pat nonicinājumam un vārdiskiem apvainojumiem. Pēc kāda vārdā nenosaukta viesā atbildes Enkolpijam, kad tas vēlas uzzināt vairāk par sievieti, kas ik pa laikam parādās ēdamzālē, bet nepievienojas pie galda, ir skaidrs, ka pārējo dzīru viesu viedoklis par Fortūnatu nav pozitīvs. Tie viesi, kas Fortūnatu ir satikuši pirms šīm dzīrēm, labprāt pavēsta galvenajiem varoņiem par Fortūnatu, kā arī norāda uz viņas mantkārību un apsēstību ar naudu.

Uxor Trimalchionis, Fortunata appellatur, quae nummos modio metitur. Et modo, modo quid fuit? Ignoscet illi genius tuus, noluisse de manu illius panem accipere. Nunc, nec quid nec quare, in caelum abiit et Trimalchionis topanta est. Ad summam, mero meridie si dixerit illi tenebras esse, credet. Ipse nescit quid habeat, adeo saplutus est; sed haec lupatria providet omnia et ubi non putes. Est sicca, sobria, bonorum consiliorum tantum auri vides, est tamen malae linguae, pica pulvinaris. Quem amat, amat; quem non amat, non amat. (Sat.37.2-8)

Trimalhiona sieva, par Fortūnatu tiek dēvēta, kura naudu skaita bez mēra. Un agrāk, kas viņa bija agrāk? Tu man piedosi, ja teikšu, ka tu negribētu no viņas rokas maizi ņemt. Tagad, bez kā un bez kāpēc, viņa debesīs ir nokļuvusi un ir pilnībā Trimalhiona. Vēl pie tam, ja skaidrā pēcpusdienā viņa pateiks, ka ir tumšs, viņš ticēs. Viņš nezina, kas viņam pieder, tik ļoti bagāts ir; bet šī vilcene uzmana visu, pat tur, kur tu negaidi. Viņa ir

atturīga, apdomīga un ar ausīm labus ieteikumus uzklausa, bet viņai ir asa mēle, dīvāna žagata. Kurš viņai patīk – tas patīk, kurš nepatīk – tas nepatīk.

Arī šajā, nezināmā viesā sniegtajā, Fortūnatas raksturojumā, tiek uzsvērtā viņas kādreizējā dzīve verga statusā, kad sievietes dzīves līmenis ir bijis tik zems, ka klātesošie vairītos pieņemt kaut ko no viņas rokas. Tāpēc loģisks šķiet salīdzinājums, ka šobrīd, atrodoties Trimalhiona aizgādībā un pārpilnībā, Fortūnata ir kā nokļuvusi debesīs. Kaut gan Fortūnatai būtu jābūt pateicīgai Trimalhionam par šādu labvēlību, tomēr pēc viesā stāstītā var secināt, ka Fortūnatai ir liela ietekme pār vīru un viņa to prot izmantot, kas ir netipiski antīkajai sabiedrībai, kurā sievietes tika uzskatītas par vīrieša īpašumu. Fortūnata pilnībā pārvalda Trimalhiona mantu un īpašumu, viņa par notiekošo mājsaimniecībā ir labāk informēta nekā pats nama saimnieks. Tomēr tiek minētas arī dažas nedaudz pozitīvākas īpašības – sieviete ir apdomīga, viltīga un spēj pieņemt prātīgus lēmumus. Nav šaubu, ka Fortūnata ir arī laba mājsaimniece, viņa veikli tiek galā ar visiem mājas darbiem un pat nepievienojas dzīrotāju izklaidēm, kamēr nav veikusi savus pienākumus. Uz Fortūnatu tiek attiecināts epitets – dīvāna žagata –, kas norāda uz viņas netikumu dzīru laikā pļāpāt par ģimenes nesaskaņām un problēmām. Šī Fortūnatas iezīme atklājas arī turpmākajā Satirikona dzīru tekstā, kad lielāko vakara daļu sieviete pavada kopā ar draudzeni Skintillu, aprunājot savus vīrus.

Kaut gan Fortūnata cenšas radīt iespaidu, ka viņa ir kārtīga un cienījama dāma, uzticīga un rūpīga sieva, vīna reibumā sieviete vairs nespēj noslēpt savu patieso dabu. Fortūnata, kas iepriekš bija tik ļoti pārņemta ar saviem mājsaimnieces pienākumiem, par tiem nu ir aizmirsusi un kāro uzsākt deju⁵⁶. Netiek atklāts, kas šī ir par deju, kuru deju iereibusī Fortūnata, taču ņemot vērā, ka iepriekš Trimalhions slavēja savu sievu par viņas izcilo kordaksa (nepiedienīga deja) dejošanas prasmi (*Ticiet man: neviens labāk kordaksu nedejo!*⁵⁷), iespējams, ka arī tagad tiek dejots kordakss. Šāda iezīme saistās ar klasiskajā simpozijā atspoguļotajām sievietēm-dejotājam un hetērām, kuras gādāja par viesu izklaidi. Protams, šādas asociācijas neko labu neliecina par pašu Fortūnatu un viņas tikumību.

Jāņem vērā, ka šī Fortūnatas neadekvātā uzvedība izpaužas tikai tad, kad sieviete ir alkohola reibumā. Skaidrā prātā viņa ir nopietna un rīkojas savam statusam atbilstoši, kā arī, dara visu, ko spēj, lai paglābtu savu vīru Trimalhionu no muļķīgas rīcības un sevis apkaunošanas.

⁵⁶ *coeperat Fortunata velle saltare* (Sat.70.10)

⁵⁷ *Credite mihi: cordacem nemo melius ducit!* (Sat. 52.8-9)

Et prodisset in medium, nisi Fortunata ad aurem accessisset; et credo, dixerit non decere gravitatem eius tam humiles ineptias. Nihil autem tam inaequale erat; nam modo Fortunatam verebatur, modo ad naturam suam revertebatur. (Sat.52.10-11)

Un viņš [Trimalhions] būtu izgājis vidū, ja vien Fortūnata pie auss nepienāktu; es domāju, ka viņa teica, ka nav atbilstoši tik svarīgam kā viņš tik nenopietni muļķoties. Tomēr nekas nav bijis tik mainīgs; šajā brīdī viņš baidās no Fortūnatas, nākamajā brīdī atgriežas pie savas dabiskās būtības.

Trimalhions respektē savu sievu, pat baidās no viņas, taču viņa īsto dabu nespēj ierobežot nedz sievas pūles, nedz statusa uzliktās uzvedības prasības. Fortūnata, atšķirībā no Trimalhiona, izprot savu jauniegūto statusu sabiedrībā un arī atbilstoši uzvedas, līdz brīdim, kad viņas statusa uzlikto slogu noņem vīna reibums. Būdamā dzērusi, Fortūnata pārvēršas par vulgāru sievieti, kāda tā ir bijusi pirms Trimalhions izpirka viņu no verdzības. Fortūnata ne tikai terorizē un noniecina savu vīru, bet arī nekautrējas izrādīt necieņu pret Trimalhionu visu viesu klātbūtnē, lamājoties un izsakot savu neapmierinātību par vīra sniegtajiem skūpstiem vergam.

Itaque Fortunata, ut ex aequo ius firmum approbaret, male dicere Trimalchioni coepit et purgamentum dedecusque praedicare, qui non contineret libidinem suam. Ultimo tilam adiecit: "canis." (Sat.74.9-10)

Tad Fortūnata, lai norādītu uz savām likumiskajām tiesībām, sāka rupjiem vārdiem lamāt Trimalhionu, nosaucot viņu par netīru bezkauņu, kurš nespēj kontrolēt savas tieksmes. Visbeidzot viņa vēl piebilda: „Suns!”

Pēc šī fragmenta aplūkošanas var secināt, ka Fortūnata ir tā, kas kontrolē ne tikai visu mājsaimniecību, bet arī pašu Trimalhionu, kas ir neraksturīgi Senajā Grieķijā valdošajai un arī klasiskajā simpozijā atspoguļotajai vīriešu domināncei. Sieviete lieliski tiek galā ar saviem pienākumiem, ir šķietami prātīga un kulturāla, taču vīna reibumā atklājas sievietes patiesā daba. Apreibusī Fortūnata ir nekulturāla un nekautrējas viesu klātbūtnē izmantot rupjus vārdus un apvainot savu vīru. Kaut gan, ņemot vērā Fortūnatas pagātni un izcelsmi, nav nekāds pārsteigums, ka viņas vārdu krājums un izturēšanās ir tikpat vulgāra un vīrišķīga, kā viņas vīram. Tāpēc var secināt, ka arī Fortūnatas tēls iederas Trimalhiona dzīrēs atspoguļotajā atmosfērā.

Otra sieviete, kas piedalās Trimalhiona rīkotajās viesībās, ir Habina sieva Skintilla. Skintilla ir sižetiskajā risinājumā maznozīmīgs tēls, kas dzīru norisē iesaistās tikai tad, kad tās tuvojas jau noslēgumam. Skintillas atspoguļotais tēls vairākos aspektos līdzinās Fortūnatas

tēlam. Ieradusies novēloti kopā ar savu vīru, Skintilla liek nojaust, ka šī nav pirmā reize, kad viņa apmeklē Trimalhiona namu un izrāda sajūsma, satiekot nama saimniekus.

applicat se illi toro, in quo Scintilla Habinnae discumbibat uxor, osculataque plaudentem “est te” inquit “videre?” (Sat.67.5)

viņa [Fortūnata] pievienojas uz tā dīvēna, kurā Habina sieva Skintilla ir atgūlusies, un, skūpstīdama, plaušķinādama, saka: „Vai tiešām redzu tevi?”

Abu sieviešu sajūsma, satiekot vienai otru, ir acīmredzama. Šāda kvēla sasveicināšanās un prieka pilnais izsaukiens norāda uz to, ka abas ir labi pazīstamas, varētu apgalvot, ka sieviešu starpā valda cieša draudzība, kas savukārt liek domāt, ka abām sievietēm ir līdzīgi uzskati un intereses. Par Skintillas vērtību sistēmu un prioritātēm, var spriest pēc viņas izteikumiem.

Inde duo crotalia protulit et Fortunatae in vicem consideranda dedit et “Domini” inquit “mei beneficio nemo habet meliora.” (Sat.67.9-10)

Tad divus auskarus viņa izņem un Fortūnatai sniedz, lai apmaiņā aplūkotu, un saka: „Paldies mana kunga dāsnamam, nevienai nav labāki!”

Abām sievietēm raksturīga dižošanās ar sev piederošajām lietām, kas norāda uz to, ka gan Fortūnata, gan Skintilla par galveno vērtību dzīvē uzskata tieši materiālas lietas. Ņemot vērā, ka arī pats nama tēvs un viņa rīkotās dzīres ir savas bagātības izrādīšana sanākušajiem viesiem, Skintillas materiālisms tiek uzskatīts par normu, uz kopējā dzīru fona sieviete ar savu lielīšanos neizceļas. Šajā simpozija vidē iederīga ir ne tikai Skintillas vērtību sistēma, bet arī viņas uzvedība un rīcība.

Interim mulieres saucia inter se riserunt ebriaeque iunxerunt oscula, dum altera diligentiam matris familiae iactat, altera delicias et indiligentiam viri. (Sat.67.11-12)

Tikmēr noreibušās sievietes savstarpēji ķīķina un sniedz viena otrai piedzērušos skūpstus, viena pļāpā par savām mājsaimnieces rūpēm, otra par vīra iemīļotajiem un uzmanības trūkumu.

Vulgāra un rupja ir ne tikai vīriešu uzvedība, bet arī abas sievietes ir manāmi iereibušas un nekautrējas izrādīt savas abpusējās simpātijas publiski. Šādas neintelektuālas sarunas, ikdienišķu tēmu apspriešana un ģimenes problēmu risināšana ļauj secināt, ka Skintilla, tāpat kā viņas vīrs Habins, nepieder sabiedrības izglītojamam slānim. Arī Skintillas un Fortūnatas

sarunu tēmas liek nojaust, ka abām neinteresē nekas vairāk par ikdienišķām lietām un notikumiem, kas attiecas uz viņām pašām vai viņu vīriem.

Simpozija tradīcijai netipiskie sieviešu tēli *Satirikona* dzīru ainā iederas un ir tik pat atbilstoši dzīru videi, cik vīriešu tēli. Uz kopējā dzīru viesu fona Skintilla un Fortūnata izceļas tikai ar to, ka abas ir sievietes, uzvedības un valodas ziņā dzīru viešņas būtu iespējams pieskaitīt pie brīvlaisto vergu tēlu sistēmas. Sievietes ne tikai piedalās vīriešiem paredzētā pasākumā, bet arī viņu uzvedība ir vīrišķīga un rupja.

3.1.3. Izglītotie viesi

Ne visi dzīru viesi ir tik neizglītoti un aprobežoti kā brīvlaisto vergu tēli. Dzīru dalībnieku vidū ir arī tādi viesi, kas ar savu intelektuālo līmeni un uzvedību atbilst tradicionālajiem simpozija tēliem. Uz kopējās Trimalhiona dzīru tēlu sistēmas izceļas Agamemmons, Askilts un Enkolpijs, kuru tēli šķietami neiederas Trimalhiona dzīru vidē. Visi trīs šie dzīru viesi ir inteligenti, Agamemmons ir oratormākslas pasniedzējs, Askilts un Enkolpijs – viņa mācekļi. Šie tēli dzīru norisē iesaistās maz un tikpat kā nepiedalās diskusijās. Pārējie dzīru viesi saprot, ka viņi un Agamemmons ar saviem biedriem nepārstāv vienu un to pašu sabiedrības slāni.

Videris mihi, Agamemnon, dicere: 'Quid iste argutat molestus?' quia tu, qui potes loquere, non loquis. Non es nostrae fasciae, et ideo pauperorum verba derides. Scimus te prae litteras fatuum esse. (Sat.46.1-2)

Man tu izskaties, Agamemnon, kā teiktu: „Ko šis kaitinošais cenšas paziņot?“, bet tu, kurš spēj runāt, nerunā. Tu neesi no mūsu aprindām un tāpēc uzjautrinies par trūcīgo vārdiem. Mēs zinām, ka tu esi apsēsts ar izglītošanos.

Šajā teksta fragmentā tiek atklāta Agamemnona attieksme pret pārējiem dzīru viesiem un viņu sarunām – neizpratne un neapmierinātība ir redzama Agamemnona izskatā. Kaut gan pats Agamemmons, kā tekstvietā ir norādīts, sarunās neiesaistās, bet viņš to prot labāk par visiem klātesošajiem. Pārējie dzīru viesi apzinās, ka viņu zināšanas, salīdzinot ar Agamemnona, ir trūcīgas. Tiek nošķirtas arī brīvlaisto vergu aprindas un izglītoto aprindas, kuras ir pārstāvētas Trimalhiona dzīrēs. Petronijs izmanto šo ironisko situāciju, kad izglītotajiem ir zināšanas, bet tiem trūkst naudas, lai uzturētu sevi bez turīgo, brīvlaisto vergu, piemēram, Trimalhiona, palīdzības. Iespējams, tieši šāds ir iemesls, kāpēc Agamemmons ar saviem mācekļiem apmeklē Trimalhiona dzīres, jo sarunās viņi tikpat kā neiesaistās un visu notiekošo vēro no malas. Taču tai pašā laikā, kaut gan būdams neapmierināts ar dzīrēs

notiekošo, Agamemnons cenšas panākt, lai viņu uzaicinātu arī uz nākošo simpoziju, kuru rīkos Trimalhions.

excipimus urbanitatem iocantis, et ante omnes Agamemnon, qui sciebat, quibus meritis revocaretur ad cenam. (Sat.52.7-8)

Mēs uztvērām joku par smieklīgu, jo sevišķi Agamemnons, kurš zināja, kā atkal izpelnīties uzaicinājumu uz vakariņām.

Kaut gan ir acīmredzams, ka izglītotie viesi dzīru atmosfēru neizbauda, tomēr viņi cenšas izpatikt Trimalhionam un izlikties, ka viņa jokošana ir smieklīga, lai izpelnītos vēl kādu ielūgumu uz viesībām. Šāda rīcība norāda uz Agamemnona un viņa mācekļu finansiālo stāvokli, kas, domājams, tiešām ir trūcīgs, ja jau izglītotie vēlas vēl kādu reizi atrasties šajā vulgārajā vidē tikai tāpēc, lai baudītu bezmaksas maltīti.

Uz saistību starp izglītību un naudas trūkumu norāda ne tikai izglīto to viesu plāni atkal apmeklēt Trimalhiona rīkotās viesības, bet arī pats Agamemnons savā runā norāda uz šādu tendenci:

Cum dixisset Agamemnon: “Pauper et dives inimici erant,” ait Trimalchio “Quid est pauper?” “Urbane” inquit Agamemnon et nescio quam controversiam exposuit. (Sat.48.5-6)

Tiklīdz kā Agamemnons uzsāka runāt: „Trūcīgie un bagātie bija naidā...”, Trimalhions iejaucās: „Kas ir trūcīgie?” Agamemnons atbildēja: „Zinošie”, un turpināja izklāstīt kādu jautājumu.

Agamemnona izteikumā ir atrodama skaidra norāde uz to, ko viņš domā par turīgajiem dzīru viesiem. Sabiedrības intelektuālā slāņa pārstāvji savu dzīvi velta tam, lai iegūtu un papildinātu savas zināšanas, ar kurām Romas impērijas laikā nevar gūt lielus ienākumus. Toties brīvvalstie vergi, kas noniecina izglītību un iesaistās dažādos biznesos, ir ieguvuši sev gan naudu, gan citas materiālās vērtības. Rodas absurda situācija, ka nezinošajiem dzīves līmenis ir augstāks nekā inteligentajiem, un šie inteligētie ir finansiāli atkarīgi no brīvvalstajiem vergiem. Šajā fragmentā vērojama vēl kāda Trimalhiona simpozijam raksturīga iezīme – izglīto to izslēgšana no diskusijām, kura vairākkārt atspoguļota visā dzīru tekstā.

Iam etiam philosophos de negotio deiciebat. (Sat.56.7)

Viņš vēlprojām izslēdza filozofus no sarunām.

Enkolpijs, Agamemnon un Askilts nerunā daudz, taču, kad tiem ir vēlme izteikties, Trimalhions viņus nepielaiž pie sarunām. Iespējams, Trimalhionam vienkārši nav intereses klausīties nopietnās un izglītojošās sarunās, kas varētu tikt risinātas šo filozofu starpā vai arī namatēvs nevēlas tikt nostādīts neērtā situācijā, kad, zināšanu trūkuma dēļ, nespēs iesaistīties intelektuālās diskusijās. Trimalhions visā dzīru laikā atkārtoti uzrunā Agamemnonu, vēršoties pie viņa ar kādu jautājumu, piemēram, jautājot, kāda atšķirība ir starp Ciceronu un Publiliju⁵⁸. Nesagaidot atbildi, Trimalhions pats atbild uz savu jautājumu, iztīrējot atšķirības starp iepriekšminētajām personībām. Šādas situācijas, kad Trimalhions cenšas uzsākt sarunu ar Agamemnonu, bet pats pēc tam neļauj uzrunātajam iesaistīties sarunā, *Satirikonā* atspoguļotas bieži. Namatēvs cenšas izlikties par izglītotu, uzsākot intelektuālu sarunu ar oratormākslas skolotāju, taču tai pašā laikā, baidās palikt par muļķi savas nezināšanas dēļ, tāpēc nemaz nevēlas, lai Agamemnonš viņam atbildētu. Kaut gan tiešas norādes uz to, ka Trimalhions baidītos no izsmiešanas, tekstā nav atrodamas, tomēr par šādām bailēm izsakās kāds cits brīvlaistais vergs, Nīkers:

etsi timeo istos scholasticos, ne me rideant. (Sat.61.4)

Kaut gan es baidos, ka šie izglītotie mani neizsmej.

Brīvlaistie vergi izmanto leksēmas *scholasticus*, *magister* un *philosophus*, lai apzīmētu un uzrunātu Agamemnonu un viņa abus mācekļus. Šāda vārdu izvēle liecina par to, ka dzīru viesi, kas cēlušies no vergiem, apzinās atšķirību starp savu un Agamemnona izglītības līmeni. Uz to norāda arī Nīkers, paziņodams par savām bailēm no izsmiešanas. Kaut gan brīvlaistie vergi cenšas izlikties par zinošiem, viņi saprot, ka viņi tādi nav, vēl jo mazāk, ja salīdzina ar Agamemnonu vai kādu no viņa skolniekiem.

Atšķirības pastāv ne tikai starp brīvlaisto vergu un izglītoto dzīves apstākļiem, uzvedībām un manierēm, bet atšķiras arī abu šo sociālo slāņu izmantotā valoda. Vēstījums, kuru pauž Enkolpijs, kā arī Agamemnona un Askilta teiktais, ir sarakstīts literārajā latīņu valodā ar gramatiski pareizu izteiksmi, kas kontrastē ar vulgāro latīņu valodu, ko izmanto brīvlaistie vergi. Šāda latīņu valodas dialektu izmantošana vēl vairāk akcentē atšķirību starp viesu sociālajām kārtām un izglītības līmeni.

Askilts un Enkolpijs, kurš pilda vēstītāja funkciju *Satirikonā*, dzīru sižetiskajā risinājumā aktīvi neiesaistās, kā arī, pretstatā Agamemnonam, netiek uzrunāti un mudināti iesaistīties diskusijās. Viņi dzīres vēro no neitrālas pozīcijas, bauda ēdienu un vīnu, un uzjautrinās, dažbrīd pat šausminās, par simpozijā notiekošo. Ņemot vērā, ka Trimalhiona

⁵⁸ *Trimalchio "Rogo" inquit "magister, quid putas inter Ciceronem et Publilium interesse?"* (Sat.55.5)

simpozijā piedalās tikai trīs viesi, kurus varētu nosaukt par kulturāliem un izglītotiem, kopējo dzīru atmosfēru nosaka viesu vairākums, ko sastāda brīvlaistie vergi. Četrpadsmit dzīru viesi Trimalhiona viesības uzskata par izcili noorganizētām un ir šķietami apmierināti ar vulgārajām sarunām un nekulturālo uzvedību, tāpēc Agamemnona, Askilta un Enkolpija centieni pamainīt valdošo atmosfēru un uzsākt sarunas par tēmām, kas neskar tikai ikdienišķas lietas, būtu lieki. Izglītotie to apzinās un nemaz nemēģina ar brīvlaistajiem vergiem iesaistīties nopietnās diskusijās. Izglītotie ir tradicionāli klasiskā simpozija tēli, bez kuriem tas nebūtu iedomājams, taču Trimalhiona dzīrēs šie tēli neiederās, tāpat arī viņu uzvedība un izteikumi ir neatbilstoši un kontrastējoši ar dzīrēs valdošo atmosfēru.

3.1.4. Vergi

Neatņemama dzīru sastāvdaļa ir vergi, kas apkalpo viesus, pasniedz ēdienu, papildina vīna traukus, kā arī nodrošina simpozija laikā izklaidējošus priekšnesumus. Trimalhiona rīkotajā simpozijā vergi ir skaitliskā pārākumā, taču tie sižetiskajā risinājumā ieņem maznozīmīgu lomu. Bet, neraugoties uz šo nenozīmīgo lomu sižetā, vergu tēlu atspoguļojums sniedz informāciju par mājsaimniecības struktūru un sava saimnieka Trimalhiona personību. Vergi dzīrotājus apkalpoja arī klasiskajā simpozijā, bet Trimalhiona dzīres izceļas ar iespaidīgu vergu skaitu, kas vēlreiz akcentē Trimalhiona turīgumu.

“Ex quota decuria es?” Cum ille se ex quadragesima respondisset, (...). (Sat.47.12)
„No kuras dekūrijas tu esi?” Kad viņš atbildēja, ka no četrdesmit, (...).

Kaut gan dzīrēs vārdos tiek nosaukti tikai astoņi vergi, pēc šī fragmenta iespējams secināt, ka namatēvam pieder vismaz četrsimt vergi, zinot, ka Trimalhiona mājsaimniecībā ir vismaz četrdesmit dekūrijas un, ka dekūrija (*decuria*) ir grupa, kas sastāv no desmit cilvēkiem⁵⁹. Ņemot vērā šo lielo vergu skaitu, Trimalhions savus kalpotājus nemaz nepazīst. Taču tas liekas pašsaprotami, jo, kā norādījis kāds dzīru vīsis, viņš neticot, ka pat desmitā daļa no vergiem pazītu savu saimnieku⁶⁰.

Vergu attieksme pret Trimalhionu ir ļoti familiāra, brīžiem pat varētu šķist, ka vergi uzskata sevi par līdzvērtīgiem pašam nama saimniekam. To pierāda viņu draudzīgā sasveicināšanās ar Trimalhionu un pat ieraksts kalendārā:

⁵⁹ Veitmane, K., Čerfāse, H., Novackis, H., *Op.cit.*, 328. lpp.

⁶⁰ *Familia vero babae babae, non mehercules puto decumam partem esse quae dominum suum noverit.* (Sat.37.9)

Subiit igitur alia classis, et illi quidem exclamavere: "Vale Gai," hi autem: "Ave Gai."
(Sat.74.7-8)

Tad parādījās cita grupa, un tie vieni sauca: „Atā, Gāj!”, tikmēr otri: „Sveiks, Gāj!”

III. et pridie kalendas Ianuarias C. noster foras cenat. (Sat.30.3-4)

30. un 31. decembrī mūsu Gājs pusdienos ārpus mājas.

Vergi Trimalhionu uzrunā vārdā – par Gāju –, kas norāda uz to, ka starp vergiem un Trimalhionu nevalda tipiskas saimnieka-pakļautā attiecības, kurās dominē bijība un cieņa pret savu īpašnieku, kā tās tika atspoguļots grieķu simpozijā. Arī paša namatēva attieksme pret vergiem ir komplicēta un nenoteikta – brīžiem viņš pret vergiem izturas kā pret līdzīgiem, taču jau nākamajā mirklī ir skarbs. Brīdinājums, kas piesprausts pie mājas durvīm, informē vergus par sekām, ja viņi neklausīs savu saimnieku:

Quisquis servus sine dominico iussu foras exierit, accipiet plagas centum.

(Sat.28.7-8)

Kurš vergs bez saimnieka atļaujas ārā izies, saņems simts sitienus.

Šis uzraksts skaidri norāda uz to, ka Trimalhions ir mājas saimnieks, kura pavēlēm un norādēm vergiem ir jāpakļaujas. Par nepakļaušanos ir gaidāms bargs sods – simts pātagas sitieni. Kaut gan, spriežot pēc šī uzraksta satura, Trimalhions liekas stingrs un prasīgs pret saviem vergiem, nedaudz vēlāk jau viņš klātesošajiem vēsta par to, ka vergi ir tādi paši cilvēki kā viņš vai jebkurš cits no dzīru viesiem.

Trimalchio "amici" inquit "et servi homines sunt et aequae unum lactem biberunt, etiam si illos malus fatus oppressit." (Sat.71.1)

Trimalhions teica: „Draugi, vergi ir cilvēki un tādu pašu mātes pienu ir dzēruši, tikai nežēlīgais liktenis viņus ir nospiedis.”

Šāda nekonsekventa attieksme no Trimalhiona puses atspoguļota visā dzīru tekstā. Brīžiem viņš ir tolerantā un laipns, taču jau nākamajā mirklī stingrs, varētu pat teikt, ka ļauns. Piemēram, namatēvs aicina vergus ieņemt vietas pie dzīru galda un ieturēt maltīti⁶¹, bet jau pavisam drīz liek vergiem doties prom, jautādams, kāpēc tie vēl nav paēduši⁶². Trimalhions

⁶¹ *Trimalchio "Permitto" inquit "Philargyre et Cario, etsi prasinianus es famosus, dic et Menophilae, contubernali tuae, discumbat."* (Sat.70.10)

⁶² *Trimalchio "Quid vos" inquit "adhuc non cenastis? Abite, ut alii veniant ad officium!"* (Sat.74.6)

izrāda savu laipno dabu un sola, ka pēc viņa nāves visi vergi tiks brīvlaisti⁶³, taču mirkli vēlāk nonāk pretrunās ar šo izteikumu, kad draud kādam vergam, ka sadedzinās viņu dzīvu, ja Trimalhiona bērū tērpam pieskarsies kāda pele vai kode⁶⁴.

Esot tik vulgāra un kolorīta saimnieka pakļautībā, arī paši vergi ir kļuvuši par personībām, kas dzīrēs izpelnās uzmanību ar savu vergiem neierasto uzvedību un attieksmi. Vergiem ir pašiem savi kalpotāji – citi vergi –, pret kuriem tie izturas kā privātīpašnieciski saimnieki. Vergi ir tikpat ambiciozi un uz materiālismu tendēti kā viņu īpašnieks.

Vestimenta mea cubitoria perdidit, quae mihi natali meo cliens quidam donaverat, Tyria sine dubio, sed iam semel lota. (Sat.30.11)

Manu dzīru apģērbu viņš ir pazaudējis, ko man dzimšanas dienā mans klients uzdāvināja, no tīriešu auduma, bet jau vienreiz mazgāts.

Kāds vergs ir sašutis par to, ka kāds cits ir pazaudējis viņa svētku tērpu. Šajā fragmentā uzmanību nepieciešams pievērst frāzei *iam semel lota*. Šis tēls nepārdzīvo par sava apģērba nozušanu, jo tas jau ir ticis vienreiz izmazgāts, līdz ar to – tērps vairs nav vērtīgs. Vergu attieksmē un rīcībā saskatāmas līdzības ar Trimalhiona tēlu, kaut gan šīs raksturiezīmes izpaužas mazākā mērā. Vergi, kaut gan tiem pašiem nepieder nekas, savā būtībā ir izšķērdīgi un ar aristokrātisku domāšanas veidu, kas liek domāt, ka vergiem Trimalhiona namā ir salīdzinoši labi dzīves apstākļi.

Neraksturīgi klasiskajam simpozijam, Trimalhiona simpozijā vergi tiek uztverti par līdzvērtīgiem dzīru viesiem un pašam namatēvam. Tie ne tikai pilda savus pienākumus dzīru laikā, bet arī pamanās vakariņot kopā ar sanākušajiem un iesaistīties diskusijās. Vergu uzvedība un šo tēlu būtība ir līdzīga Trimalhiona atspoguļojumam tekstā. Trimalhions, kaut gan cenšas izlikties par stingru saimnieku, ar savu rīcību un izteikumiem atklāj, ka vergus uzskata par līdzvērtīgiem, jo pats tāds reiz bija un būtu vēl joprojām, ja viņam nebūtu bijis labvēlīgs liktenis.

3.2. Simpozija strukturējums un saturs

Dzīru pamatā ir tradicionāls rituālu kopums, kuri, ievēroti konkrētā secībā, veido unikālo simpozija atmosfēru. Ikviens no šiem rituāliem ir neatņemams dzīru posms, bez kura klasiskais simpozijš nebūtu iedomājams. Klasiskajā simpozijā tradīcijā katram no šiem rituāliem ir konkrētas raksturiezīmes un funkcijas, kuras tas pilda kopējā dzīru struktūrā.

⁶³ *Ad summam, omnes illos in testamento meo manu mitto.* (Sat.71.1)

⁶⁴ *“Vide tu” inquit “Stiche, ne ista mures tangant aut tineae? alioquin te vivum comburam.* (Sat.78.2)

Satirikona dzīru tekstā ir atspoguļoti vairāki klasiskajam simpozijam raksturīgie rituāli, kurus raksturo vēstītāja – Enkolpija – sniegtā informācija. Simpozija tradīcijā šiem rituāliem ir raksturīga konkrēta norises gaita, secība, pēc kuras tiek organizēts simpozijš. Tāpēc pirmajā apakšnodaļā tiks aplūkots struktūras aspekts Trimalhiona dzīru ainā, kas tiks salīdzināts ar klasiskā simpozija posmu secību.

Ņemot vērā, ka simpozija mērķis ir sniegt tā apmeklētājiem vispusīgu baudījumu un stimulēt visas maņas, šīs nodaļas apakšnodaļās aplūkotie rituāli Trimalhiona dzīru tekstā tiks grupēti rituālos, kas simpozijā nodrošina garīgo baudu jeb ieguvumu, un rituālos, kas sagādā fizisko baudījumu. Neatkarīgi no fiziskā un garīgā baudījuma sniedzošajiem rituāliem, dzīrēs tika piekopti dažādi reliģiskie rituāli, kas nodrošināja simpozija saikni ar dievišķo pasauli, tāpēc šī iezīme tiks aplūkota atsevišķā apakšnodaļā. Par šo apakšnodaļu galveno prioritāti tiek uzskatīta rituālu atspoguļojošo teksta fragmentu analizēšana klasiskās simpozija tradīcijas kontekstā, gūstot izpratni par *Satirikona* dzīru ainas un sengrieķu simpozija savstarpējām līdzībām un atšķirībām.

3.2.1. Simpozija organizācija

Simpozija tradīcija ir iedibinājusi kārtību, kādā jānotiek simpozijam. Klasiskajam simpozijam ir raksturīgs secīgums – vispirms ir gājiens uz dzīrēm, tad vakariņošana, kam seko vīna dzeršana, izklaides un, visbeidzot, došanās mājup. Trimalhiona dzīrēs šī struktūra netiek ievērota, dzīru posmi pārklājas, daži tiek izlaisti. Pārmērības un haotiskums ir tie vārdi, kas raksturo Trimalhiona simpozija norises gaitu.

Identiski klasiskajam simpozijam, arī Trimalhiona dzīru viesi pirms gaidāmā simpozija saņem ielūgumus. Šāds ielūgums tiek arī oratormākslas skolotājam Agamemnonam, kurš uz viesībām līdzī drīkst ņemt savus mācekļus – Enkolpiju un Askiltu. Vēl nesākoties dzīrēm, tiek atklāts galveno varoņu mērķis, ar kādu tie grasās apmeklēt Trimalhiona rīkotās viesības, kas ir pretrunā ar simpozija tradīcijai raksturīgo uzskatu, ka dzīres ir fiziskā un garīgā baudījuma apvienojums.

est expectatio liberae cenae. (Sat.26.7)

ir gaidāmas bezmaksas dzīres.

Bezmaksas maltīte ir vienīgais tekstā pieminētais iemesls, kāpēc Askilts, Enkolpijs un Gitons vēlas doties uz Trimalhiona rīkotajām dzīrēm, kas vēlreiz apstiprina autores pieņēmumu, ka izglītotie, bet trūcīgie vīri uz Trimalhiona dzīrēm ir ieradušies, lai

pavakariņotu⁶⁵. Salīdzinot ar simpozija tradīcijā valdošo uzskatu, ka fiziskā bauda ir otršķirīga un par prioritāti tiek uzskatīts garīgais ieguvums no šī saviesīgā pasākuma, vēlme apmeklēt dzīres, lai paēstu un padzertu, šķiet absurda. Jau pāragri noraidošā attieksme no galveno varoņu puses liecina par viņu negatīvo noskaņojumu pret gaidāmajām dzīrēm, kas to viesiem nevar sniegt neko vairāk kā tikai vakariņas, par kurām pašiem nekas nebūs jāmaksā.

Petronijs *Satirikona* dzīru aprakstā nav iekļāvis dzīru pirmo posmu, kam būtu jāatspoguļo viesu svinīgos un jautros gājienus uz simpozija norises vietu. Tā vietā autors savā darbā sniedz ieskatu ainā, kāda paveras galvenajiem varoņiem, kad tie ierodas norādītājā vietā, pie Trimalhiona nama. Netipiski simpozija tradīcijai, Trimalhiona namā notiek sportiskas aktivitātes, ar kurām aizrāvušies ir visi mājsaimniecības iedzīvotāji, tai skaitā arī pats dzīru organizētājs.

ipse pater familiae, qui soleatus pila prasina exercebatur (Sat.27.2)

pats nama tēvs, kurš, ar mājas čībām kājās, ir aizņemts ar zaļu bumbu.

Trimalhions ir vairāk ieinteresēts notiekošajā bumbas spēlē, nekā uzaicināto viesu sagaidīšanā, arī viņa kalpotāji neizrāda interesi par sanākušajiem viesiem. Fakts, ka namatēvam kājās ir uzvilktas mājas čības, norāda uz to, ka Trimalhions vēl nav apgērbies dzīrēm, līdz ar to – nav gatavs uzņemt ieradušos viesus vai sākt viesības. Šajā tekstvietā jūtama Trimalhiona nevērīgā attieksme pret dzīrēm un to viesiem. Uzmanības nepievēršana viesiem rada neveiklu situāciju, kad sanākušajiem viesiem pašiem ir jādomā, kā sevi izklaidēt līdz brīdim, kad namatēvs būs beidzis spēlēt bumbu.

“Amici” inquit “nondum mihi suave erat in triclinium venire, sed ne diutius absentivos morae vobis essem, omnem voluptatem mihi negavi.” (Sat.33.1)

Viņš teica: „Draugi, man vēl nav patīkami doties uz triklīniju, bet lai jums nebūtu vēl ilgāka aizkavēšanas, liegšu sev visu prieku.”

Namatēvs viesiem ne tikai neizrāda pienācīgu uzmanību, bet arī uzskata viņus par mazāk svarīgiem, salīdzinājumā ar bumbas spēlēšanu. Sanākušie viesi ir kā apgrūtinājums vai traucēklis, kas neļauj nodoties kārotajam. Trimalhions nekautrējas viesiem paziņot, ka tieši viņu dēļ mājas saimnieks ir spiests pārtraukt savu izklaidi un liegt sev baudu, ko tā sagādā. Šādi Trimalhions izrāda necieņu sanākušajiem, kurus, kaut gan pats aicinājis, tagad uzskata par viņa izklaides bojātājiem.

⁶⁵ Skat.34.lpp.

Simpozija tradīcija paredz, ka viesiem pie galda ir jāsežs tīriem un smaržīgiem, tāpēc tiem tiek nodrošināts ūdens un ziedlapiņas. Kad beidzot namatēvs ir gatavs aicināt viesus pie galda, tā vietā, lai piedāvātu klātesošajiem viesiem ūdeni, lai tie nomazgātu rokas, kā tas ierasts klasiskajā simpozijā, Trimalhiona dzīrēs šī simpozija iezīme tiek pārspīlēta, viesi tiek aicināti doties mazgāties uz nama tēva privātajiem baseiniem.

Turpmākajā dzīru norisē vairs nav iespējams nošķirt klasiskajam simpozijam raksturīgos posmus, ēšana, vīna baudīšana un izklaide norit paralēli. Kaut gan Trimalhiona dzīru ilguma dēļ dzeršanas un ēšanas posmi ir apvienoti un to raksturezīmes saplūdušas, tomēr tekstā tiek minēti vairāki rituāli un izteikumi, kas šķietami iezīmē robežu starp šiem posmiem.

nam iam sublatum erat ferculum, hilaresque convivae vino sermonibusque publicatis operam coeperant dare. (Sat.39.1)

Tagad ēdiens tika novākts, un jautrie dzīrotāji varēja sākt pievērst uzmanību vīnam un sarunām.

Ēdiena novākšana no galda simpozijā ir tipiska pazīme, ka ēšanas daļa ir beigusies un pavisam drīz tiks uzsākts dzeršanas un galda sarunu posms. Kaut gan Trimalhiona dzīrēs galda novākšana ir atspoguļota, nevarētu uzskatīt, ka tā pilda robežlīnijas funkciju starp ēšanas un dzeršanas posmiem, jo, kā jau tika minēts iepriekš, šajās dzīrēs visi simpozijam raksturīgie rituāli noris paralēli cits citam. Apstākļu maiņa triklīnijā rada izmaiņas simpozija norisē, piemēram, līdzko Trimalhions ir atstājis telpu, lai dotos uz labierīcībām, viesi uzsāk savstarpējas sarunas⁶⁶.

Ne tikai haotiskie un nenorobežotie Trimalhiona dzīru posmi un to raksturelementi ir pretrunā ar klasiskā simpozija literārajā tradīcijā valdošajiem uzskatiem, bet arī pēdējais posms, kas sevī ietver došanos mājup, ir netradicionāls. Galvenie varoņi, nesagaidīdami dzīru noslēgumu, cenšas atrast iespēju, lai aizbēgtu no Trimalhiona nama.

„(...) et dum illi balneum petunt, nos in turba exeamus.” (Sat.72.6-7)

„(...) kamēr viņi uz baseinu steidzas, mēs varam kņadā nozust.”

Nos occasionem opportunissimam nacti (...) raptimque tam plane quam ex incendio fugimus. (Sat.78.8)

Mēs, sagaidījuši vispiemērotāko brīdi, (...), steigā aizbēgām kā no īstām liesmām.

⁶⁶ *Nos libertatem sine tyranno nacti coepimus invitare convivarum sermones. (Sat.41.9)*

Galveno varoņu izmisīgā vēlme doties prom no Trimalhiona simpozija liecina par to, ka viņiem šis pasākums nešķiet baudāms. Kaut gan simpozija literāro tekstu liecībās sniegtā informācija norāda, ka dzīru noslēgumā viesi dodas jautrā gājienā pa pilsētas ielām, līdz visi nonāk savās mājās, Agamemnonš, Askilts un Enkolpijs nespēj sagaidīt, kad simpozijš beigsies, tāpēc izlemj no tā doties prom paslepus. Līdz ar to arī beidzamais jeb mājās došanās posms Trimalhiona simpozijā nav atspoguļots. Izglītotie vīri pamet Trimalhiona rīkotās viesības steigā, par pārējo viesu gaitām pēc simpozija *Satirikonā* netiek sniegta informācija, jo vēstītājs Enkolpijs ir starp tiem viesiem, kas nevēlas vairs ilgāk uzkavēties Trimalhiona namā. Ceļojumu un bēgšanas motīvi Petronija *Satirikonā* atklāj, ka šis satīriskais romāns pārstāv Menipa satiras žanru.

3.2.2. Fiziskā bauda

Klasiskajā simpozija tradīcijā par prioritāti tika uzskatīts garīgais baudījums, ko sniedz dzīru vide. Savukārt fiziskajai baudai – ēšanai, vīna dzeršanai un izklaidei – bija fona loma, tā veicināja ķermeņa labsajūtu simpozija norises laikā. Lai simpozija viesi tiešām justos patīkami un spētu izbaudīt simpozija atmosfēru, tika uzsvērtā mērenības nepieciešamība, kas viesus pasargātu no pārēšanās un pārlietu liela vīna reibuma.

Pretēji simpozija tradīcijā valdošajiem uzskatiem, *Satirikona* dzīru ainā Trimalhions un viņa ielūgtie viesi priekšroku dod tieši fiziskajai baudai, kā arī šajās dzīrēs par raksturiezīmi nevar uzskatīt mērenību. Tiek ēsts pārlietu daudz un arī vīna baudīšanai nav nekāda mēra, to pašu var teikt arī par izklaidi – viesiem nepārtraukti tiek piedāvāti dažāda veida izklaidējoši priekšnesumi. Viesiem ēdiens un vīns tiek pasniegts uzreiz, kā tie sēžas pie dzīru galda, un nepārtraukti tiek papildināts. Pats namatēvs mudina viesus vairāk lietot vīnu, saukdams – *ūdeni prom, vīnu šurp*⁶⁷. Stīprais alkohola reibums tikai pastiprina viesu neadekvātu uzvedību un neinteliģentās sarunas, nevis rada atbrīvotu gaisotni filozofisko diskusiju risināšanai.

Par ēdiena lielo nozīmi šajās dzīrēs liecina arī Petronija pārspīlējumi, detalizēti aprakstot ikvienu delikatesi, kas tiek pasniegta viesiem. Trimalhiona piedāvātie ēdieni ir visdažādākie – sākot no dažāda veida gaļas, līdz pat izsmalcinātiem saldajiem ēdieniem. Ikviens pasniegtais ēdiens ir kulinārais mākslas darbs, jo pārtikas produkti ir pagatavoti tā, ka tie vairs neizskatās pēc tā, kas ir patiesībā. Piemēram, uzšķēržot ceptu mežacūku, no tās vēdera izkrīt sardeles un asinsdesas⁶⁸, atgādinot viesiem zarnas. Grieķu simpozija maltīte, kas sastāvēja no vienkāršām uzkodām, reti noveda līdz tam, ka viesi neievēroja mērenību ēdiena

⁶⁷ “*Aquam foras, vinum intro*” clamavit. (Sat.52.7)

⁶⁸ *Nec mora, ex plagis ponderis inclinatione crescentibus tomacula cum botulis effusa sunt.* (Sat.49.10)

patēriņā. Pretstats vērojams Trimalhiona dzīrēs, kurās bagātīgā maltīte sagādāja viesiem nevis garšas baudījumu, bet nepatīkamus brīžus, kad tie pārēdušies mocījās ar vēdersāpēm.

Viesu izklaidēšana ir neatņemama dzīru sastāvdaļa, kas caurvij visus dzīru posmus. Nenoliedzami, pats Trimalhions ar savu kolorīto personību un uzvedību ir galvenā izklaide šajās dzīrēs. Protams, viesiem tiek piedāvāts arī bagātīgs klāsts ar izklaidējošiem priekšnesumiem, piemēram, pantomīmas (*pantomimi* (Sat.31.6)), mīmi (*mimi* (Sat.35.6)), akrobāti (*petauristarii* (Sat.53.11)), Homēra vārsmu deklamēšana (*Homeristae* (Sat.59.3)), dziedātāji (*cantores* (Sat.70.7)) un dejotāji (*tripudiantes* (Sat.36.1)). Neraugoties uz šo plašo izklaides programmu, visi mākslinieciskie priekšnesumi tiek raksturoti negatīvi. Enkolpijs izpildītājus nosauc par uzmācīgiem (*acidus*, (Sat.31.6)), viņu balsis nodēvē par visdrausmīgākajām (*taeterrima* (Sat.35.6, 70.7)) un trīcošām (*tremula* (Sat.70.7)). Šāds raksturojums liecina, ka viesiem Trimalhiona simpozija izklaide nesagādā prieku, tā ir nekvalitatīva un nebaudāma.

Tieši pārmērības maltītē, vīna baudīšanā un izklaidē ir iemesls, kāpēc Trimalhiona dzīru viesi nespēj gūt baudījumu no šiem dzīru elementiem, kas klasiskajā simpozija tradīcijā sagādāja prieku un radīja labsajūtu. Pārmērības vīna lietošanā noved līdz stipram alkohola reibumam un sliktas pašsajūtas, nepārtraukta ēšana – pie vēdersāpēm, kā arī plašā izklaides programma viesiem šķiet uzmācīga un nebaudāma. Var secināt, ka šajā nodaļā aplūkotie rituāli nevis sniedz viesiem fizisko baudu, bet gan tieši pretēji – sagādā nepatīkamas emocijas un pašsajūtu.

3.2.3. Garīgais ieguvums

Tradicionāli, simpozija nepiespiestā gaisotne veicināja produktīvu gaisotni filozofiskām sarunām un nopietnu lēmumu pieņemšanai, taču Trimalhiona dzīru atbrīvotā atmosfēra veicina tikai vulgāru un nekulturālu uzvedību. Šajā simpozijā nav filozofu un izglītotu vīru, kas risinātu dialogus par nopietnām tēmām. Kaut gan namatēvs vairākkārt cenšas uzsākt dialogu par filozofiskām vai literārām tēmām, Trimalhions pašam uzrunātajam neļauj atbildēt un iesaistīties sarunā. Par šādu iezīmi pavēsta Enkolpijs, sakot, ka *Trimalhions izslēdza filozofus no sarunām*⁶⁹. Šāda tendence, aplūkojot to tradicionālā simpozija kontekstā, kur ikvienam bija tiesības izteikties par tēmu, visnotaļ ir uzskatāma par smieklīgu. Līdz ar to Petronija sarakstītajā dzīru ainā gandrīz nemaz nav dialogu, jo viesiem netiek dota iespēja izteikt savas domas. Viesu sarunas sastāv no gariem monologiem, bez pārējo iesaistīšanas diskusijā, un ir koncentrētas uz ikdienišķu uz maznozīmīgu lietu izklāstu. Trimalhiona dzīrēs

⁶⁹ *Iam etiam philosophos de negotio deiciebat.* (Sat.56.7)

sarunas starp viesiem ir zaudējušas arī savu didaktisko funkciju, kas bija raksturīga klasiskajā simpozija tradīcijā.

Garīgo ieguvumu un izzināšanu grieķu simpozijā sniedza arī gudrības sacensības (*ἀγών σοφίας*), kurās filozofi un citi izglītoti vīri savā starpā apsprieda kādu filozofisku tēmu, secīgi pēc kārtas izsakot savu viedokli par to. *Satirikonā* šīs gudrības sacensības ir viena no literārās parodijas tēmām. Gudrības sacensības Trimalhiona dzīrēs tiek atspoguļotas kā savstarpēja konkurence starp tādiem izglītotiem vīriem kā Enkolpijs, Agamemnon, Askilts, un jaunbagātņiem, kuriem nav vēlme mācīties – Trimalhionu un viņa biedriem. Izglītotie, kaut gan būdami trūcīgi, pastāv uz to, ka zināšanas ir nepieciešamas, savukārt Trimalhions un viņam līdzīgie uzskata, ka izglītībai nav jēgas, ja vien tā nespēj sniegt bagātību. Šī savstarpējā sacensība starp divām sociālajām kārtām caurvij visu Trimalhiona dzīru sižetu.

3.2.4. Reliģiskie motīvi

Simpozijam parasti ir cieša saikne ar reliģiju, taču Trimalhiona rīkotajās dzīrēs šai iezīmei ir piešķirta niecīga nozīme. Mitoloģija, pēc namatēva aprobežotajiem uzskatiem, ir vienlīdz vērtīga ar gladiatoru cīņām, uz ko norāda ainas no Homēra eposiem un gladiatoru cīņām, kas uz nama sienām attēloti līdzās viens otram. Kaut gan Trimalhions neizceļas ar zināšanām par mitoloģiju un reliģisko pasauli, tomēr pēc namatēva īpašuma interjera un viņa sacītā var spriest, kuri dievi šajā namā tiek godāti visvairāk.

ipse Trimalchio caduceum tenebat Minervaque ducente Romam intrabat. (Sat.29.3-5)

Pats Trimalhions turēja Merkura zizli un, Minevras vadīts, Romā iegāja.

Interim dum Mercurius vigilat, aedificavi hanc domum. (Sat.77.4)

Merkurs uzraudzīja, kamēr es būvēju šo namu.

Kaut gan Trimalhiona namā atrodami vairāki mitoloģiskie motīvi un dievišķās pasaules atainojumi, reliģiskie rituāli šajās dzīrēs tikpat kā netiek piekopti. Merkura atribūts Trimalhiona rokās norāda uz to, ka Trimalhions uzskata par savu aizbildni tirgotāju un ceļinieku dievu Merkuru. Tomēr dzīru laikā netiek veikti reliģiskie rituāli vai neatšķaidīta vīna ziedošana par godu nedz šim dievam, nedz vīna dievam Dionīsam (romiešu mitoloģijā – Baham), kā tas bija ierasts klasiskajā simpozijā. Trimalhions vairākas reizes savās runās uzsver, ka Merkurs ir viņam palīdzējis kļūt ietekmīgam un veiksmīgam, taču tai pat laikā neizrāda pienācīgu cieņu šim dievam. Necieņu un negodbijību pret dieviem vēl vairāk akcentē fakts, ka dievu statujas ir veidotas no sudraba, bet kastīte, kurā glabājas Trimalhiona pirmā

bārda, no zelta, kas ir daudz vērtīgāks materiāls⁷⁰. Šāda iezīme liecina, ka Trimalhions pats sevi vērtē augstāk par dieviem.

Trimalhiona dzīrēs dieviem netika ziedots vīns, to neatšķaidītu dzēra paši dzīru dalībnieki, tai skaitā arī vergi. Trimalhions, ignorēdams tradicionālos rituālus un dzerdams ar ūdeni neatjauktu vīnu, neciena dievus un reliģiju, bet pats sevi uzskata par šī nama dievu.

Tres interim iatraliptae in conspectu eius Falernum potabant, et cum plurimum rixantes effunderent, Trimalchio hoc suum propinasse dicebat. (Sat.28.3)

Tikmēr trīs masieri viņa redzeslokā falerniešu vīnu dzēra un strīdoties daudz izlēja, Trimalhions teica, ka tas viņam par godu.

“Non negabitis me” inquit “habere Liberum patrem.” (Sat.41.8)

Viņš teica: „Jūs neapstrīdēsiet mani, ka mans tēvs ir Bahs!”

Redzēdams, ka vergi izlej vīnu, Trimalhions nekautrējas paziņot, ka tas tiek darīts ar nodomu un viņam par godu, izlieto vīnu uzskatīdams par ziedojumu sev. Ir acīmredzams, ka Trimalhions sevi uztver kā dievu, kuru vergi pielūdz. Par šādu uzskatu liecina ne tikai Trimalhiona pieņēmums, ka vergi viņu pielūdz, bet namatēvs arī pavēsta viesiem, ka viņš ir dieva dēls. Reliģisko rituālu neievērošana un namatēva uzstājīgā sevis glorificēšana norāda uz to, ka šajās dzīrēs nav nepieciešama saikne ar dievišķo pasauli, jo pats namatēvs ir viens no dieviem, kurš ir klātesošs simpozijā un būtu jāgodā.

Aplūkojot Petronija sarakstīto Trimalhiona dzīru sižetisko risinājumu un struktūru kopumā, var secināt, ka pašas dzīres ir haotiskas, netiek ievēroti tradicionālajam simpozijam raksturīgie posmi un rituāli, ēšana, dzeršana un izklaide notiek paralēli, nevis secīgi. Arī tiem rituāliem, kurus iespējams nošķirt kā patstāvīgus Trimalhiona simpozija struktūras elementus, ir tikai attāla līdzība ar klasiskā simpozija posmiem. Petronijs, tāpat kā atspoguļojot citas klasiskā simpozija iezīmes, Trimalhiona dzīru struktūru ir veidojis pārspilējumiem bagātu. Var secināt, ka dzīru pompozā un uz materiālismu orientētā atmosfēra ir ietekmējusi arī dzīru norisi un kārtību, kurā dominē pārmērības un netiek ievērota tradicionālā dzīru posmu sistēma.

⁷⁰ *erant Lares argentei positi (...) et pyxis aurea non pusilla, in quo barbam ipsius conditam esse dicebant. (Sat.29.8)*

SECINĀJUMI

Romas impērijas laikā radītais, Gāja Petronija Arbitra satīriskais romāns *Satirikons* pārstāv Menipa satiras žanru un izceļas tieši ar krāšņo simpozija ainu. Trimalhiona dzīru teksts pilnībā saglabājies līdz mūsdienām un piedāvā lasītājiem detalizētu iztirzājumu, kurā dominē brīvlaisto vergu vulgāro izpriecu atspoguļojums.

Kaut gan sākotnēji varētu šķist, ka *Satirikons* ir darbs, kurā autors pauž savu neapmierinātību par sabiedrības pagrimumu un ar to saistīto nesamērīgo dzīrošanu, tomēr, aplūkojot šo darbu grieķu klasiskā simpozija kontekstā, var secināt, ka Petronija romānā ir atspoguļotas gandrīz visi nozīmīgākie struktūrelementi, kas veido klasiskā simpozija tradīciju. Petronijs ir izmantojis plaši zināmu motīvu Romas impērijas laikā – simpozija motīvu –, lai viņa literārā darba lasītāji spētu to atpazīt, bet, tai pašā laikā, šie tradicionālā simpozija elementi ir pārveidoti un ieviestas izmaiņas, lai lasītāji tajos spētu saskatīt smieklīgā aspektu. Gandrīz visos *Satirikonā* atspoguļotajos dzīru struktūrelementos mijas grieķu simpozija tradīcija un parodija par grieķu simpoziju, līdz ar to nav iespējams nošķirt atsevišķus Trimalhiona dzīru elementus, kas būtu vai nu tikai tradīcija, vai nu tikai parodija.

Trimalhiona rīkotajās viesībās pulcējas viens no zemākajiem sabiedrības slāņiem, brīvlaistie vergi, kas cenšas uzturēt simpozijam raksturīgo aristokrātisko vidi un izlikties par zinošiem, kulturāliem pilsoņiem. *Satirikona* dzīru ainas humoristiskā daba atklājas brīdī, kad top skaidrs, ka sanākušajiem viesiem nav iespējams noslēpt savu patieso būtību - būdami aprobežoti un bez izglītības, tie nespēj veidot filozofisku un svinīgu simpozija atmosfēru. Fakts, ka vergi, kas grieķu simpozijā pilda tikai apkalpošanas funkciju, Trimalhiona dzīrēs tiek sēdināti pie viesiem paredzētā galda un iesaistās sarunās, norāda uz to, ka aicinātie viesi šajās viesībās netiek uzskatīti pārāki par vergiem. Trimalhiona vergi šajās dzīrēs ir tikpat privilīģēti, cik pārējie dzīru viesi, savā uzvedībā tie līdzinās savam saimniekam. Šāda absurda tendence liek domāt, ka brīvlaistie vergi un vergi Trimalhiona simpozijā pārstāv vienu sabiedrības slāni, tiem ir kopīgas intereses, neeksistē uzvedības normas un piemīt sliktas manieres.

Klasiskā simpozija tradīcija paredz, ka sievietes simpozijā piedalīties nevar, tās var sniegt tikai izklaidējošus priekšnesumus. Savukārt Petronijs Trimalhiona dzīru ainā ir atspoguļojis arī sievietes tēlus, kas ir pilnvērtīgi dzīru viesi un pārstāv brīvlaisto vergu slāni. Tomēr arī šajās dzīrēs sievietes tēliem piemīt šī izklaidējošā iezīme, sievietes tiek ķircinātas, par viņām uzjautrinās, kā arī – Trimalhiona sieva uzsāk vulgāru deju, tādējādi akcentējot saistību ar sievietes-izklaidētājas lomu grieķu simpozijā.

Kaut gan tieši brīvlaistie vergi veido valdošo atmosfēru Trimalhiona simpozijā, tomēr būtu jāpiemin arī Agamemnonus un viņa mācekļi – Askilts un Enkolpijs. Šie trīs tēli, kas izceļas ar savām zināšanām un vēlmi mācīties, būtu iederīgi starp grieķu simpozija viesiem, taču šķietami neiederas *Satirikona* brīvlaisto vergu dzīrošanā. Izglītotie viesi dzīrēs ir mazākumā, tie nespēj veidot klasiskajam simpozijam raksturīgo, filozofisko vidi, jo tiem neļauj iesaistīties sarunās. Rodas iespaids, ka Agamemnonus un viņa mācekļi dzīrēs ir lieki un uzaicināti tikai tādēļ, lai tiktu vērsta uzmanību uz absurdo situāciju, kad izglītotajiem ir zināšanas, bet nav līdzekļu, lai sevi uzturētu, tāpēc piespiedu kārtā nākas uzturēties brīvlaisto vergu, kuriem ir nauda, bet nav vēlme mācīties, sabiedrībā. Fakts, ka izglītotie uz Trimalhiona dzīrēm dodas ar mērķi ieturēt bezmaksas vakariņas un, simpozijam vēl nebeidzoties, izvēlas steigā doties prom, apstiprina to, ka izglītotajiem brīvlaisto vergu sabiedrība nešķiet baudāma.

Aplūkojot Trimalhiona dzīru saturisko piepildījumu, var secināt, ka tā pamatā ir klasiskā simpozija iedibinātā kārtība, bet to izpausme tekstā ir Petronija individuālā pieeja šim motīvam. Autors rada šķietamu aluzivitāti ar grieķu simpozija posmu sistēmu, taču Trimalhiona dzīru posmiem nav raksturīgs secīgums. Ēšana, vīna baudīšana un izklaide notiek reizē, posmi pārklājas un savā izkārtojumā ir haotiski. Petronijs no klasiskā simpozija ir aizguvis arī rituālus, kas iezīmē jaunu posmu sākšanos, piemēram, galda novākšanu, pēc kuras vajadzētu sākties vīna baudīšanai un saviesīgām sarunām. Tomēr, pretēji lasītāju gaidām, nenotiek pāreja uz jaunu posmu, turpinās simpozija posmu pārklāšanās.

Simpozijš kā kultūrfenomens sevī ietver visu cilvēka maņu stimulēšanu, tam ir jāsapņāda gan garīgais, gan fiziskais baudījums. Garīgo ieguvumu sniedz filozofiskas diskusijas, dzejas deklamēšana, fizisko baudījumu nodrošina maltīte, vīna dzeršana un izklaidējoši priekšnesumi.

Trimalhiona dzīrēs viesi nespēj gūt garīgo baudījumu – brīvlaistie vergi nespēj uzturēt filozofiskus dialogus, taču izglītotajiem viesiem netiek dota iespēja izteikties. Savstarpējās diskusijas par literatūru un mitoloģiju atklāj to, ka brīvlaistie vergi šīs tēmas nepārzina, dažādi sižeti tiek savērti vienā stāstā. *Satirikonā* filozofiskos dialogus ir aizstājuši gari monologi par ikdienišķām lietām un ģimenes problēmām, ir zudusi didaktiskā funkcija. Nepieciešams vērst uzmanību arī uz gudrības sacensībām, kas grieķu simpozijā ieņēma nozīmīgu lomu. Trimalhiona dzīrēs šīs sacensības ir pārtapušas par sacensību starp sociālajiem slāņiem – izglītotajiem un brīvlaistajiem vergiem, kā arī, kā līdzīga iezīme ir minama konkurence starp brīvlaistajiem vergiem, kas dižojas ar sev piederošā daudzumu, tādējādi cenšoties būt pārāki par citiem viesiem.

Līdzīgi ir arī ar fizisko baudījumu, viesiem tiek piedāvāts bagātīgs klāsts ar dažādiem ēdieniem, vīnu un izklaidēm. Taču netiek ievērota simpozijam raksturīgā un regulāri

akcentētā mērenība – Trimalhiona dzīru viesi pārēdas un moka ar vēdersāpēm, vīna lietošana bez mēra izraisa smagu alkohola reibumu, sliktu pašsajūtu, neadekvātas sarunas un uzvedību. Piedāvātā izklaide tiek raksturota kā uzmācīga un nepatīkama, tā ir kvantitatīva, nevis kvalitatīva.

Visi šie rituāli ir sastopami arī klasiskajā simpozijā, to mērķis ir radīt baudījumu gan prātam, gan ķermenim, toties Trimalhiona dzīrēs plānotā bauda pārvēršas par garīgām un fiziskām mokām tieši mērenības neievērošanas dēļ.

Grieķu simpozijam ir cieša saikne ar reliģiju, reliģisko motīvu atspoguļojums ir vērojams arī *Satirikona* dzīru ainā. Kaut gan šīs norādes uz dievišķo pasauli un mitoloģiju manāmas visā Trimalhiona simpozija tekstā, tomēr netiek pieņemti reliģiskie rituāli, izrādīta cieņa dieviem un mītiskajiem varoņiem. Sižeti no Homēra eposiem tiek uzskatīti par vienlīdz vērtīgiem gladiatoru cīņām. Reliģiskie rituāli un ziedojumi tiek veikti par godu tikai Trimalhionam, kurš šajās dzīrēs ieņem dieva lomu un arī pats nekautrējas to paziņot pārējiem.

Atšķirība starp simpozija tradīciju un Trimalhiona dzīrēm vērojama arī valodas lietojumā. Simpozija atspoguļojumiem sengrieķu autoru darbos raksturīga gramatiski pareiza izteiksme un literārs valodas stils, toties brīvlaistie vergi izmanto vulgāro latīņu valodu, kas sevī ietver gramatiskās neprecizitātes un nepiedienīgus izsauceņus. Izglītotie viesi Trimalhiona dzīrēs runā literārajā latīņu valodā, kas vēlreiz uzsver šo tēlu saikni ar tradicionālo simpoziju un akcentē kontrastu ar brīvlaistajiem vergiem.

Ņemot vērā iepriekšminētos faktus, var secināt, ka *Satirikonu* caurvij grieķu simpozija motīvs, taču tas tiek atspoguļots Petronija interpretācijā. Ņemot vērā, ka šādam raksturojumam atbilst autores aplūkotā un izvēlēta parodijas jēdziena antīkā izpratne, kura norāda, ka parodija ir bez negatīvas konotācijas, bet tiek pausta autora individuālā attieksme pret oriģinālu, var secināt, ka Petronijs ir izmantojis Trimalhiona dzīres, lai parodētu klasiskā simpozija tradīciju. Līdz ar to autores izvirzītā hipotēze, ka simpozija aina *Satirikonā* ir grieķu simpozija parodija, ir apstiprinājusies.

Atbilstoši antīkajiem parodijas skaidrojumiem un etimoloģijai, parodija *Satirikonā* nav izsmejoša un tai nepiemīt negatīvā konotācija. Šķiet, ka Petronijs ir centies radīt ainu, kā pārvērstos grieķu simpozij, ja netiktu ievērotas vairākas tam raksturīgās iezīmes, piemēram, mērenība, izglītojošā funkcija un aristokrātiskais viesu sastāvs. Trimalhiona dzīrēs dominē brīvlaistie vergi ar savu nepiedienīgo uzvedību un vulgārajām sarunām, kas, aplūkojot to simpozija tradīcijas kontekstā, rada plašu emociju gammu – sākot no neizpratnes un šausmināšanās, līdz pat smiekliem par notiekošā absurdumu. Petronijs ir sasniedzis parodijas mērķi – ļaut lasītājiem atpazīt zināmu motīvu un raisīt emocijas ar saviem jaunieviesumiem

tajā. Parodija *Satirikonā* nav izsmiejoša, tā ir uzjautriņoša un ļauj iepazīt tradicionālo simpoziju no cita skatu punkta.

Nav viennozīmīgas atbildes, ar kādu mērķi Petronijs *Satirikonā* ir izmantojis parodiju. Nenoliedzami, viens no parodētā simpozija uzdevumiem ir komisma radīšana. Taču, aplūkojot Trimalhiona dzīres grieķu simpozija kontekstā, rodas šaubas, vai *Satirikonā* atspoguļotā simpozija aina ir smieklīga vai tomēr nožēlojama. Iespējams, ka autors ir vēlējies paust savu neapmierinātību ar Romas impērijas laikā valdošo morālo pagrimumu, tādēļ devis lasītājiem iespēju *Satirikonā* ieraudzīt gan grieķu klasiskā simpozija iezīmes, gan arī parodētas tradīcijas raksturiezīmes. Šāds apvienojums darbā rada kontrastu starp Romas impērijas laikā praktizēto un tradicionālo grieķu dzīrošanu. Petronijs *Satirikonā* regulāri ir iekļāvis harmoniskā un kulturālā grieķu simpozija struktūrelementus, tādējādi atgādinot par simpozija oriģinālo būtību lasītājiem. Savukārt Trimalhiona dzīru vulgārā vide atklāj negatīvās izmaiņas un degradāciju gan simpozijā, gan sabiedrībā.

Maģistra darba ievadā noteiktais mērķis ir sasniegts un izpildīti visi tā sasniegšanai nepieciešamie uzdevumi. Darba autore ir noskaidrojusi parodijas jēdzienu antīkajos un mūsdienu literatūrteorētiskajos avotos, kas bija nepieciešams, lai izprastu parodijas funkcijas un iezīmes. Tika izstrādāts sengrieķu simpozija vispārīgs raksturojums, lai gūtu priekšstatu par šī kultūrfenomena lomu antīkajā sabiedrībā un elementiem, kas veido simpozija struktūru. Tika apzināti Petronija *Satirikona* pieejamie tulkojumi angļu valodā, kas sekmēja nepieciešamo fragmentu atlasīšanu oriģinālvalodā un tulkojuma veikšanu latviešu valodā. Balstoties uz iepriekš paveiktajiem uzdevumiem, tika veikta grieķu simpozija raksturiezīmju apzināšana, salīdzināšana un klasificēšana *Satirikona* dzīru ainā. Visbeidzot, tika noskaidrots, ka hipotēze ir patiesa un simpozijs *Satirikonā* ir grieķu simpozija parodija. Paveicot šos uzdevumus, tika sasniegts arī maģistra darba mērķis un izprasta parodijas funkcionalitāte *Satirikona* simpozija motīvā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN INFORMĀCIJAS AVOTI

Antīkie avoti (oriģinālvalodā un tulkojumos)

1. Aristotelis, *Poētika*, tulk. Ģiezens A. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2008.
2. Aristotle, *Aristotle's Ars Poetica*, ed. Kassel R. Oxford: Clarendon Press, 1966.
3. Petronii Arbitri, *Cena Trimalchionis*, ed. Smith, M.S. Oxford: Clarendon Press, 1975.
4. Petronius Arbitrator, *The Satyricon*, (trans. M.Heseltine). London: William Heinemann, 1913.
5. Petronius, *The Satyricon*, (trans. A.R. Allinson). New York: The Panugre Press, 1930.
6. Pliny the Elder, *The Natural History*, ed. Bostock, J. London: Taylor and Francis, 1855.
7. Plutarch, *Plutarch's Moralia in fifteen volumes*, Vol.9, (trans. C.B. Frank). London: William Heinemann, 1957.
8. Quintilian, *Institutio Oratoria with An English Translation*, ed. Butler, H.E. London: William Heinemann, 1922.

Zinātniskā literatūra

9. Bakhtin, M., From the prehistory of novelistic discourse. In: *Modern criticism and Theory*. New York: Routledge, 2013.
10. Cameron, A., Petronius and Plato. In: *Classical Quarterly*, Vol.19. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
11. Henderson, W.J., Aspects of the Ancient Greek Symposion. In: *Akroterion*, No. 45, 2000.
12. Hobden, F., *The Symposion in Ancient Greek Society and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
13. Hutcheon, L.A., *Theory of Parody: The Teachings of Twentieth-century art forms*. New York: Methuen, 2000.
14. Konig, J., *Saints and Symposiasts: The Literature of Food and the Symposium in Greco-Roman and Early Christian Culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
15. Lelièvre, F.J., The Basis of Ancient Parody. In: *Greece & Rome*, Vol. 1, No. 2. Cambridge: Cambridge University Press, 1954.
16. Murray, O., *Symptica: A Symposium on the Symposion*. Oxford: Clarendon Press, 1990.

17. Relihan, J.C., Rethinking the History of the Literary Symposium. In: *Illinois Classical Studies*, XVII, 2, 1992.
18. Rimell, V., Petronius, satire, and the novel. In: *The Cambridge Companion to Roman Satire*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
19. Rose, M.A., *Parody: Ancient, Modern and Post-modern*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
20. Severy-Hoven, B., *The Satyrica of Petronius: An Intermediate Reader with Commentary and Guided Review*. Norman: University of Oklahoma Press, 2014.
21. Smith, D.E., *From symposium to Eucharist: the banquet in the early Christian world*. Minneapolis: Fortress, 2002.
22. Стрельникова, И., Топика пира в римской сатире. В кн.: *Поэтика древнеримской литературы. Жанры и стиль*. Москва: Наука, 1989.

Uzziņu literatūra un vārdnīcas

23. Gavrilovs, A., *Latviešu-latīņu vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne, 1994.
24. Lewis, C.T., Short, C., *A Latin Dictionary: Founded on Andrews' Edition of Freund's Latin Dictionary. Revised, Enlarged, and in Great Part Rewritten*. Oxford : Clarendon Press, 1879.
25. Scott R., Liddell H.G., *An Intermediate Greek-English Lexicon: Founded upon the Seventh Edition of Liddell and Scott's Greek-English Lexicon*. Oxford: Benediction Classics, 2010.
26. Veitmane, K., Čerfase, H., Novackis, H., Apinis, A., *Latīņu – latviešu vārdnīca*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1955.

Maģistra darbs *Simpozija tradīcijas parodija Petronija „Satirikonā”* izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Ilze Kokina

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore *Dr. philol.* Vita Papparinska

Recenzents: docente *Dr. philol.* Brigita Cīrule

Darbs iesniegts Klasiskās filoloģijas nodaļā 06.06.2016.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Māra Pinka

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

17.06.2016. prot. Nr. ____

Komisijas sekretāre: lektora p.i. *Dr. philol.* Ilona Gorņeva